

Dezintegrace a atomizace současné rodiny pohledem žáků základní školy

Michaela Šerá

Bakalářská práce
2017

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2016/2017

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Michaela Šerá**

Osobní číslo: **H140522**

Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Forma studia: **prezenční**

Téma práce: **Dezintegrace a atomizace současné rodiny pohledem žáků
základní školy**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti rodiny, její proměny, dezintegrace a atomizace.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníku.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

MOŽNÝ, Ivo. Rodina a společnost. Ilustroval Vladimír JIRÁNEK. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006. Studijní texty. ISBN 80-86429-58-X.

KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. Člověk – prostředí – výchova: k otázkám sociální pedagogiky. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.

GILLERNOVÁ, Ilona, Vladimír KEBZA a Milan RYMEŠ. Psychologické aspekty změn v české společnosti: člověk na přelomu tisíciletí. Praha: Grada, 2011. Psyché. ISBN 978-80-247-2798-1.

KRAUS, Blahoslav. Základy sociální pedagogiky. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada, 2007. Pedagogika. ISBN 978-80-247-1369-4.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Michaela Lukešová**
Ústav pedagogických věd

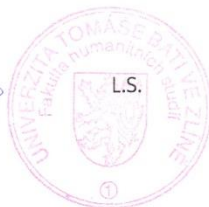
Datum zadání bakalářské práce: **29. listopadu 2016**

Termín odevzdání bakalářské práce: **26. dubna 2017**

Ve Zlíně dne 29. listopadu 2016

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 21.4.2017

.....
Michaela Šurda

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

⁽¹⁾ Vysoká škola nevydávalečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výtisky, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odprá-ří autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídně k větší výdělku dosaženému školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Bakalářská práce se věnuje problematice dezintegrace a atomizace současné rodiny což můžeme chápat i jako izolovanost a uzavřenost. Zkoumá pohledy žáků základní školy na tuto oblast. Celá práce je rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou část. Teoretická část seznamuje čtenáře s definicí, strukturou a funkcí rodiny. Dále se zaměřuje na proměny současné rodiny, její krizi, změnu výchovy a nové trendy v rodině. Poslední kapitola nás seznamuje s problematikou izolovanosti a uzavřenosti rodiny. Praktická část zjišťuje na základě kvantitativní metody, pomocí dotazníku, jaký je názor žáků základní školy k dezintegraci a atomizaci současné rodiny.

Klíčová slova: rodina, funkce rodiny, proměna rodiny, izolovanost rodiny, zatížení rodičů, dezintegrace, atomizace

ABSTRACT

Bachelor thesis deals with problems of today's families such as disintegration issues and fragmentation, which can be understood as isolation and also unsociability. It's taking into account the primary school's students points of view. The thesis is divided into two parts, the theoretical and the practical part. The theoretical part acquaints the readers with a definition, structure and a function of a family. Then it focuses on changes in today's families, it's crisis, it's changes in the way of upbringing, and the contemporary trends in the families. The last chapter of the theoretical part deals with the problems of isolation and unsociability of a family. The practical part is based on a quantitative research. Using a questionnaire it's looking into the points of view of primary school's students, their opinions on the disintegration and the fragmentation of today's families.

Key words: family, function of the family, family transformation, isolation of the family, pressured parents, disintegration, fragmentation

Poděkování:

Děkuji paní Mgr. Michaele Lukešové za cenné rady, odborné připomínky, metodické vedení a vstřícnost při zpracovávání mé bakalářské práce.

Zároveň bych chtěla poděkovat své rodině za podporu, pomoc, inspiraci a trpělivost, kterou mi věnovala při zpracovávání mé bakalářské práce

Poděkování patří také všem respondentům, kteří se podíleli na realizovaném výzkumu.

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	10
I TEORETICKÁ ČÁST.....	12
1 RODINA JAKO VÝCHOVNÝ A SOCIALIZAČNÍ ČINITEL.....	13
1.1 DEFINICE RODINY	13
1.1.1 Determinanty rodiny	14
1.1.2 Význam rodiny pro dítě	15
1.2 TYPY A FUNKCE RODINY	16
1.3 VÝCHOVA DÍTĚTE.....	17
1.3.1 Styly výchovy.....	19
1.3.1.1 Autoritářská výchova.....	19
1.3.1.2 Volná výchova	20
1.3.1.3 Demokratická výchova	21
2 PROMĚNY RODINY	22
2.1 ZNAKY SOUČASNÉ ČESKÉ RODINY	22
2.1.1 Charakteristika změn rodiny dle Krause	24
2.2 PROMĚNY FUNKCÍ RODINY	25
2.3 ZDRAVÁ A FUNKČNÍ RODINA	28
3 DEZINTEGRACE A ATOMIZACE RODINY	30
3.1 DEZINTEGRACE RODINY	30
3.2 ATOMIZACE RODINY.....	31
3.2.1 Dezintegrace a atomizace pohledem Českého výzkumu	33
3.3 DESTABILIZAČNÍ PRVKY RODINY.....	35
3.3.1 Dvoukariérovost.....	35
3.3.2 Individualismus v manželství.....	36
3.3.3 Zatížení rodičů – málo času na své děti	36
3.3.4 Rozvod	37
3.3.4.1 Ztráta otců	38
3.3.4.2 Ztráta matek	39
3.4 POZITIVNĚ OVLIVŇUJÍCÍ FAKTORY PŘI DESTABILIZACI RODINY	40
3.4.1 Setkání u rodinného stolu jako terapie rodiny.....	41
3.4.2 Společná komunikace.....	42
3.4.3 Ukládání dětí ke spánku	42
3.4.4 Společné slavení svátků a narozenin.....	42
II PRAKTICKÁ ČÁST	44
4 METODOLOGIE VÝZKUMU.....	45

4.1	VÝZKUMNÝ PROBLÉM	45
4.2	POJETÍ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	46
4.3	VÝZKUMNÝ CÍL	46
4.4	VYMEZENÍ VÝZKUMNÝCH OTÁZEK	46
4.5	VÝZKUMNÝ SOUBOR A ZPŮSOB JEHO VÝBĚRU	47
4.6	TECHNIKA SBĚRU DAT	48
4.7	METODA ANALÝZY DAT	49
5	VYHODNOCENÍ VÝZKUMU	51
5.1	INTERPRETACE A SHRnutí DAT	69
6	DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	73
	ZÁVĚR	76
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	78
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	82
	SEZNAM GRAFŮ	83
	SEZNAM TABULEK.....	84
	SEZNAM PŘÍLOH.....	85

ÚVOD

Rodina je základní jednotkou společnosti, stanovuje směr jedince a můžeme říci, že je to jedna z nejcennějších hodnot, kterou člověk má. Se změnou společnosti, přicházejí také různé proměny rodiny, avšak i v současné moderní době, představuje rodina záruku žádoucího uspořádání společenských vztahů.

V dnešních rodinách ubývají společné chvíle strávené se svými blízkými, namísto toho se do života lidí noří stále více práce, starostí a zodpovědnosti a tak dítě, které má být vychováno v láskyplném prostředí, je často ponecháno samo sobě. Pokud mezi nejdůležitější faktory rodinné harmonie, funkčnosti a stability řadíme mimo jiné i jasnost komunikace, způsob vyjadřování konfliktů, spoluprožívání určitých situací, společné sdílení se, jsme přesvědčeni o nezbytnosti zaobírat se touto problematikou.

Mnozí lidé dávají důraz na materiální zabezpečení nebo peníze, z výzkumů však víme, že tato složka není až tak potřebná pro šťastné společenství rodiny. Důležitost a prvenství zde hrají spíše faktory, jako rodinná soudržnost, která samozřejmě respektuje autonomii každého jednotlivce. V rodině mají být umožňovány projevy samostatnosti, osobní zodpovědnosti, nezávislosti myšlení a hodnocení na druhých osobách, ale zároveň musí být zajištěn pocit emoční blízkosti, sounáležitosti a vzájemnosti. Pokud tyto složky v rodinném prostředí chybí nebo jsou značně omezeny, může docházet k jistým destabilizačním prvkům rodiny, které ne vždy jsou zcela napravitelné.

Problematika rodin se týká každého jedince, který je součástí nějaké společnosti. Pokud bude mít naše společnost zdravé a harmonické rodiny, je zde větší pravděpodobnost, že do společnosti bude přicházet více silných a zdravých jedinců. Tento výrok můžeme podtrhnout myšlenkou, že pokud lidé přestávají plnit rodinné závazky, pak společnosti ztrácí svou sílu.

Můžeme hovořit, že zdravá rodina slouží také jako prevence patologických jevů. Pokud jsou v rodině jasně vymezené hodnoty a dítě již od útlého věku cítí od rodičů podporu, zájem, důvěru či zaujetí při společných rozhovorech, pak je u jedince menší riziko, že se od těchto hodnot, zvyků či atributů odkloní.

Na problematiku dezintegrace a atomizace se výzkumné šetření dotazuje žáků druhého stupně základní školy. Tento výzkumný soubor je vybrán z důvodu věku. Dítě je již schopno přemýšlet samo za sebe, není pod takovým tlakem rodičů, jako tomu je v období dět-

ství. Dokáže se kriticky dívat na své okolí, na samo sebe, a tak posuzovat věci ze svého hlediska. Zároveň jsou tyto děti v rodinách denně, což u středoškolských studentů již říci nemůžeme, z důvodu možnosti využívání internátních zařízení.

Naše práce je rozdělena na dvě části a to část teoretickou a část praktickou. V teoretické části se zabýváme rodinou, její definicí, funkcemi, typy a významnosti rodiny pro dítě. Druhá kapitola se zaměřuje na proměny rodiny a při konečné části této kapitoly je nastíněna zdravá rodina, coby stabilizující prvek společnosti. V poslední kapitole teoretické části se věnujeme problematice dezintegrace a atomizace, destabilizačním prvkům rodiny a pozitivně ovlivňujícím faktorům, které mohou předcházet dezintegraci a atomizaci.

Cílem praktické části je zjistit pohled žáků druhého stupně základní školy na své vlastní rodiny a jejich dezintegraci a atomizaci.

Pro zjištění požadovaných skutečností jsme zvolili kvantitativní výzkum, kde byly kladeny otázky pomocí anonymního dotazníku.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINA JAKO VÝCHOVNÝ A SOCIALIZAČNÍ ČINTEL

V této kapitole budeme hovořit o rodině, její definici, významnosti pro dítě, o typech a funkcích rodiny. Dotkneme se také tématu výchovy a výchovných stylů, které jsou pro rodinu typické. První kapitola má sloužit jako teoretický vhled do problematiky rodiny, abychom mohli dále navázat na tematiku dezintegrace a atomizace rodiny.

Víme, že rodina je jeden z nejdůležitějších socializačních činitelů, jehož prostředí ovlivňuje vývoj všech jedinců, kteří do ní patří. Proces socializace – tedy začleňování jedince do celku, je velmi důležitý a rodina v něm sehrává zásadní úkol. Jedinec si zde osvojuje modely chování, identifikuje si určité vzory, snaží se pracovat s předpokládaným chováním v mužské či ženské roli, osvojuje si nejrůznější dovednosti. Rodina má také regulační prvek, který pomáhá jedincům se udržet ve společensky žádoucích normách. (Šulová, 2004)

1.1 Definice rodiny

Na rodinu a její definice se můžeme dívat z různých úhlů pohledů. Můžeme tedy definovat rodinu z pohledu práva, sociologie, psychologie, dle toho z čeho vycházíme. Uvedeme si několik definic, kterými různí autoři vymezují rodinu. Můžeme zde vidět pestrost a rozmanitost úhlů pohledů na tuto tematiku.

Špaňhelová ve své publikaci užila definici rodiny, kde rodinu charakterizuje jako biopsychosociální skupinu, která se skládá ze dvou členů odlišného pohlaví, mezi nimiž neexistují pokrevní pouta, a také z jejich dětí. (Špaňhelová, 2010)

Společenství rodiny můžeme také chápat jako sociální zařízení, ve kterém je základním účelem vytvořit podmínky soukromého prostoru pro reprodukci společnosti. Má za cíl chránit své členy, neměnit svůj tvar ani vnitřně uspořádané zvyklosti a snaží se změny ve svém okolí vyrovnávat. Svoji stabilitou umožňuje dynamiku a v jistém ohledu ji podporuje, jelikož chrání společenský systém před chaosem a zhroucením. (Možný, 2006)

Autorka Lovasová rodinu popisuje jako malou skupinu osob, ve které jsou osoby navzájem spojeny manželskými, příbuzenskými nebo jinými obdobnými vztahy a jsou vyznačovány společným způsobem života. Za rodinu tedy primárně považujeme především rodinu založenou manželstvím. (Lovasová, 2006)

Ivo Možný však uvádí, že rodinu můžeme nazvat rodinou až tehdy, kdy do lidského páru vstoupí první narozené dítě. Srovnává tuto instituci (rodinu) s domácností, kdy vysvětluje,

že domácnost může tvořit, a často také tvoří, jak lidé opačného, tak i stejného pohlaví žijící v páru nebo v jiném soužití větší skupiny osob, kteří jsou anebo nejsou pokrevně spjatí. Na rozdíl pro rodinu je svazek krve (nebo alespoň adopce pokrevního svazku) definující vlastností. (Možný, 2006)

1.1.1 Determinanty rodiny

Současná rodina si prošla a stále prochází řadou změn. Můžeme se na tyto změny podívat z dnešního hlediska tedy jako na rodinu, která se vyznačuje těmito znaky:

- **Vzrůstá zaměstnanost žen i mužů** – taktéž větší časová zátěž v pracovním procesu – rodiče většinu času stráví v práci, zatímco dříve tomu bylo jinak. Tento růst je však v jistých případech zejména ze strany muže, kdy žena v určitých letech plní funkci ženy či matky v domácnosti, však později se navrácí do pracovního procesu.
- **Růst vzdělanosti žen**
- **Stírání rozdílů mezi mužskou a ženskou rolí**
- **Omezování časového prostoru kontaktů rodičů a dětí** – dítě není tak často v kontaktu či přítomnosti rodiče. Velkou část rodičovských zodpovědností přejímají prarodiče či jiné osoby nebo jsou situacím děti ponechány samy. Jedná se o navštěvování kroužků, chození či vyzvedávání ze školy.
- **Posunutí činností, které dříve vykonávala rodina do společenských služeb** - prádelna, mandlovna, čistírna, jesle, školní družiny, mateřské školy, jídelna...
- **Omezení vícegeneračních vztahů** – vytrácí se příklad mezigeneračního pomáhání, děti tedy nevidí názorný příklad, jak se rodiče starají o své rodiče, tedy děti nemají zkušenosti s těmito vztahy a pokud ano, jen omezeně. Je to tím, že dnešní rodiny nežijí tolik pospolu s prarodiči.
- **Migrace obyvatel z venkova do měst nebo do satelitních městeček**
- **Velký technický rozvoj** (zapříčiňuje omezování mezilidských vztahů) – je zvykem, že dítě používá internet, skype, mail, icq nebo facebook... Jelikož jsme přešli do této formy komunikace kdy daná osoba s protějškem nemluví, pouze čeká na odpověď (a to někdy dlouhou dobu), mohou se zhoršovat komunikační schopnosti dítěte.
- **Snížení vlivu náboženství** – což vede k možnému úpadku morálky ve společnosti. (Špaňhelová, 2010)

Jak tedy můžeme vidět, dnešní rodiny se nepochybně nachází v jiné situaci. Přestávají zde platit tradiční kritéria a to především institucionální spojení zákonným manželským svazkem, který již není nutnou podmínkou. (Kraus, 2008) Těmto změnám a proměnám se budeme více věnovat v následující kapitole.

Ivo Možný však uvádí myšlenku, že již nejstarší etické a morálně normativní spisy ukazují na to, že rodina má stabilizující funkci, tedy v momentě, kdy lidé přestávají plnit své rodinné závazky, společnost ztrácí svou sílu. (Možný, 2006)

1.1.2 Význam rodiny pro dítě

Nemůžeme vyvrátit názor, že rodina má pro dítě zásadní význam. Významně ovlivňuje dítě v rozvoji jeho osobnosti, a to rovnou ve třech oblastech. Jsou to tělesné, duševní a sociální oblasti. Rodina napomáhá jedinci a ovlivňuje ho při vytváření si vlastního obrazu na svět, který ať chce či nechce je do jisté míry ovlivněn názory rodičů nebo vychovatelů. Rodina je jakýsi základní vzorový prvek, který pomáhá jedinci se asociovat do společnosti. Předává dítěti základní vzorce chování, dovedností, návyků, které mu poté napomáhají orientovat se ve společnosti, zejména v mezilidských vztazích.

Pro celistvý a optimální vývoj dítěte po všech stránkách je nutné uspokojovat základní potřeby. V tomto směru má rodina nezastupitelné místo. Základní potřeby můžeme zjednodušeně rozdělit do čtyř skupin, a to potřeby biologické, psychické, sociální a vývojové. Základnu tvoří biologické potřeby a nejvýše jsou umístěny potřeby vývojové.

Mezi **biologické potřeby** řadíme výživu, teplo, čisto a jiné (strava, přístřeší, hygiena, fyzická kondice, zdraví...). Pokud jsou tyto potřeby uspokojeny, může začít jedinec uspokojovat **potřeby psychické**. Ty v sobě zahrnují dostatečnou potřebu jistoty, jistý přísun pozitivních podnětů, potřeba vědomí vlastní identity a otevřené budoucnosti. S psychickými potřebami se ruku v ruce nesou potřeby sociální, mezi které řadíme potřebu lásky a bezpečí, přijetí dítěte takového, jaké je, zajištění možností k rozvinutí jeho schopností atd. Tyto dvě kategorie někteří autoři slučují, pak je tedy můžeme najít označené jako psychosociální potřeby. Po dostatečném uspokojení potřeb biologických, psychických a sociálních může jedinec začít naplňovat potřeby vývojové. Tyto potřeby v sobě nesou potřebu motivace a činnosti, kterými bude jedinec rozvíjet svoji osobnost. Tento model potřeb je však tvárný a mění se s postupujícím vývojem dítěte a stejně tak i s vývojem společnosti.

Autorka také uvádí důležitý fakt, který ve své podstatě vypovídá, že to, jaký vztah má dítě ke svému okolí, nezávisí ani tak na příjemnosti, kterou mu okolí dodává, ale spíše na pocitu bezpečí. Z těchto slov tedy vyplývá, že zásadní pro dítě je pocit jistoty, při čemž nezáleží, zda tuto potřebu zajišťuje biologický rodič, či rodič adoptivní. Rodiče jsou pro dítě ti, kteří se o něj dokážou matersky a otcovsky starat a uspokojují jeho potřeby. (Lovasová, 2006)

1.2 Typy a funkce rodiny

Pro rodinu jsou jak v historii, tak i v dnešní době typické různé typy a funkce. Opět se můžeme na rozdělení typů funkcí dívat z různých hledisek.

Rodinu můžeme dělit z hlediska psychologie na:

- **Nukleární** – otec, matka a děti.
- **Širší** – širší příbuzenstvo jako jsou prarodiče, bratřenci, sestřenice, strýcové, tety. Tyto členy dítě vnímá a mají nebo budují nějaký vzájemný vztah. Dítě vnímá, že její lidé mají rádi, že se na něj někdy zlobí, v jistém ohledu jsou zase k němu naklonění, hýčkají ho, mluví s ním, prožívají společně určité chvíle... (Špaňhelová, 2010)

Dle Krause se na členění rodiny dívá podobným způsobem, ale vnímá větší škálu členění. Uvádí tedy, že se rodina člení na:

- **Nukleární** – tedy rodina, jež je tvořena rodiči a jejich dětmi.
- **Rozšířená** (velká) – rodina rozšířená o blízké příbuzné jako jsou prarodiče, strýcové, tety a podobně.
- **Orientační** – označuje takovou rodinu, v níž jedinec vyrůstá jako dítě.
- **Prokreační** – je rodina, kterou později jedinec sám zakládá.

V průběhu socializace je velmi důležité, jak moc se daří rodině vypořádat se s funkcemi, které má plnit. Proto autor hovoří o rodině:

- **Funkční** – rodina, která plní všechny své funkce.
- **Dysfunkční** - v této rodině jsou některé funkce plněny nedostatečně. V zásadě však celkový život rodiny není ohrožen.
- **Afunkční** – rodina nezvládá plnit své základní funkce a je vnitřně rozkládána. Je zde zásadně ohrožen a narušen socializační vývoj dítěte. (Kraus, 2008)

„Seskupení muže, ženy a jejich dětí se označuje jako nukleární rodina a ta je všude na světě považována za základní jednotku solidarity a vzájemné zodpovědnosti. Ve většině kultur je rovněž uznávána jako jediná legitimní sociální jednotka plodící potomky a mající zodpovědnost za jejich výchovu.“ (Lovasová, 2007, s. 5)

Rodina je velmi důležité společenství, ve kterém jsou těsně spjaté nejrůznější vztahy, a to ať už uvnitř nebo navenek. Dle momentální potřeby se buďto otevírá či uzavírá vůči okolnímu světu a stává se malým samostatným světem, který má hlavní poslání poskytnout členům rodiny ochranu a péči. (Lovasová, 2007)

Základní **funkce rodiny** z hlediska sociální psychologie:

- **Biologicko – reprodukční** – což znamená, že rodiče plní funkci plození dětí.
- **Ekonomicko – zabezpečovací** – tato funkce splňuje ekonomické zabezpečení dětí do té míry, jak je to pro rodinu možné. Důležité je, aby tato funkce nikdy nepřevýšila míru funkce emocionální, jelikož ta je velmi důležitá pro zdravý růst dítěte z perspektivy psychiky dítěte.
- **Emocionální** – jedná se o sdílení pocitů s dítětem a pomoc city vyjadřovat, hovořit o nich a dávat je najevo, jak ze strany dítěte, tak ze strany rodičů. Dítě potřebuje být zahrnuto láskou, která však má i jisté mantinely. Pak v nich může spatřovat určitou dávku jistoty, kterou mu rodiče vkládají do jeho života.
- **Socializačně výchovná** – znamená vychovávat dítě tak, aby si mohlo být jisté prostředím, v němž vyrůstá, aby si umělo vysvětlit určité životní jevy, dovedlo se připravit na svou seberealizaci mezi jinými dětmi či ve společnosti druhých dospělých. (Špaňhelová, 2007)

„Hlavním poselstvím je najít v rodinách pochopení, úctu, a především bezvýhradnou lásku k bližním a k sobě samému, která je jedinou cestou k vnitřní svobodě a identitě.“ (Špaňhelová, 2007, s.13)

1.3 Výchova dítěte

V této kapitole se budeme zabývat, jak už z názvu vychází, výchovou dítěte. Na výchovu dítěte má největší vliv rodina, která je v bezprostředním kontaktu s dítětem. Můžeme také rozlišovat několik typů výchovných stylů, se kterými nás tato kapitola seznámí.

„Výchova dítěte není zajisté nejlehčí, ale na tomto světě asi největší úkol, který se vyplatí.“
(Prekop, 2001, s. 83)

Rodina má zásadní význam ve výchově dětí. Cílem výchovy je mravní (rodina) a humánně vzdělaný (škola) člověk. (Procházka, 2012) Výchovu tedy chápeme jako cílevědomou a záměrnou činnost, která má za cíl rozvíjet osobnost člověka.

Výchovu bychom neměli vnímat jako řadu technik nebo manipulací určených k tomu, abychom ovládli druhého jedince. Spíše hovoříme o zvláštním druhu vztahu, jež se promítá mezi vychovatelem a vychovávaným – tedy dítětem. Právě tento vztah je tím, co tyto dvě osoby spojuje a stává se jakýmsi prostředkem předávání všeho, co svému dítěti dáváme nebo naopak co od něj získáváme. Je to střet tisíců vzájemných interakcí, k nimž dochází mezi vychovatelem a dítětem. (Raser, 2000)

„O výchově se mnoho čte a autoři si v otázkách výchovy často odporují. Lidé chtějí všechno dělat správně, proto naslouchají odborníkům – a jsou znejistěni, či dokonce ztrácejí odvahu. Důsledkem je výchova „hlavou“, vztah k dětem, který příliš buduje na racionalitě a řeči, „výchovný vztah“ (Otto Speck), kde se nedbá na cit a spontánnost, na „odvahu být nedokonalý“, „odvahu jednat nerozumně.“ (Rogge, 2000, s. 8)

Musíme si uvědomit, že dnešní rodiče budou dělat spoustu chyb, stejně tak, jako chybovali jejich vlastní rodiče. To však není vstupenka do světa anarchie! Bez chyb by totiž nevznikl žádný vývoj a bez problémů není řešení. Vývoj je tedy možný pouze za kontrastů, což ve své podstatě zahrnuje i chyby. (Prekop, 2001)

Jak tedy z výše uvedených slov vyplývá, problémy ve výchově jsou normální a chyby k nim patří. Jsou však ve výchově formy zranění, jejichž následky mohou být trvalé, a tudíž i závažné. Jsou to například: neustálé tělesné týrání, duševní týrání odepřením lásky a nedostatečná blízkost nebo sexuální zneužívání.

Fakt, že rodiče jsou rozhodnutí nedělat žádné chyby ve výchově, je zavádějící. Výchova sama o sobě představuje tření mezi konfliktem a harmonií, blízkostí a rozmišky. A kde je tření, tam je vřelost, kde však žádné tření není, tam je chlad. Výchova představuje vřelost, proto vyžaduje tření. Nepojímáme výchovu jako boj jeden proti druhému, nýbrž jako společnou cestu, která se utváří za pochodu, v běhu, ale i v bloumání. (Rogge, 2000)

Je tedy důležité, aby mimo rozum byla ve výchově promítnuta i vztahová stránka – láska. Předpokládá se, že rodiče mají své dítě rádi. Otázkou však je, zda dítě pozná, že ho mají

rodiče rádi. Biddulph uvádí různé rady či příklady, jak dítěti projevovat lásku, budovat u něho důvěru, snažit se jej pochopit či naopak, kdy přitáhnout otěže. Mnozí rodiče v dnešním moderním světě zastávají názor, že jejich dítě bude v jeslích, školkách, zkrátka v institucích vychovááno lépe než jimi samými. Možný je i tlak na matky (dnes už i otce), za přivýdělkem či udržení si svého pracovního místa. Autor však zastává názor, že tato forma výchovy není vhodná ba naopak, čím delší pobyt v takovém zařízení jako jsou například jesle, tím vážnější ochuzení o zkušenosti z dětství dítě má. (Biddulph, 2006)

Zastáváme názor, že dítě potřebuje ke svému životu vzor, ve kterém se může ukotvit, který mu dodá pocit jistoty, a tak může zdravě růst a vyvíjet svou osobnost. Je tedy důležité, aby rodiče dítěte byli pevné a zralé osobnosti. Pevnost vytváří jisté mantinely a kde tyto mantinely nejsou, tam může vládnout nejistota, pocit strachu, ale i touha zjišťovat, kam až dítě může zajít. Naše názory potvrzuje i autor Rogge, který považuje za pevnost rodičů určitost v postojích a hlase, uvolněnosti a vzájemné úctě. Naopak vyvrací, že nemá nic společného s panovačností, křikem či fyzickým nebo psychickým násilím. (Rogge, 2000)

1.3.1 Styly výchovy

Každý rodič přistupuje ke svému dítěti jinak a každý zastává jiný styl výchovy. Někteří rodiče ponechávají dítě volně a dávají mu prostor pro rozvoj jeho osobnosti, jiní zase od dítěte vyžadují přesný řád a poslouchání na slovo. Výchovný styl je tedy způsob, kterým rodiče působí na dítě nebo dítě na rodiče. Tyto styly zajisté nevznikají nahodile, ale jsou dány mnohými faktory, které ovlivňují jejich výběr. Za nejvýznamnější vliv můžeme považovat to, jakým stylem byl jedinec vychováván ve vlastní rodině, nebo taktéž povahu daného člověka.

V této oblasti rozlišujeme tři základní typy, které se týkají výchovného přístupu k dítěti. Nyní se podíváme na tyto styly spíše z pohledu, kdy působí rodiče na dítě. Styly výchov, jež budeme uvádět, jsou popsány ve vyhraněných podobách. Ve skutečnosti se však nemusíme střetnout se způsobem, který bude naprosto odpovídat všem znakům. (Čáp, 1996)

1.3.1.1 Autoritářská výchova

Styl této výchovy uplatňuje vliv síly a moci dospělého jedince, který vyžaduje od svého dítěte dodržování zákazů, poslušnost a plnění příkazů. Komunikace je velmi strohá obsahující spíše příkazy a pokyny. Vztah k dítěti je spíše chladný a je doprovázen vypjatými reakcemi v důsledku neplnění úkolů, přičemž bývá často užíváno fyzické násilí a velmi

často je použita manipulativní výchova, která užívá systém odměn a trestů. Domníváme se, že tento styl výchovy není zcela vhodný, jelikož můžeme vidět jisté dopady, které nepomáhají vývoji osobnosti dítěte. Procházka mluví dokonce o možnosti úniku dítěte z rodiny, nebo o rozvoji rizikových forem chování. (Procházka, 2012)

Pokud v rodině rodič zastává tento styl, staví se do role vševědoucího člověka, který sám ví co, kdy a jak udělat, co je potřebné pro dítě. Dítě tedy ztrácí možnost participovat se či samostatně rozhodovat nebo mít větší iniciativu.

Autor poznamenává, že z praxe vnímá autoritativní vedení pro děti jako možnost opory a jistoty, jelikož je tu vždy někdo, kdo nám poradí nebo řekne, jak a co se má dělat. Nebezpečí však spočívá v tom, jak už jsme zmínili, že dítě ztrácí schopnost iniciativy a vytváří tedy pasivního jedince. Může se však stát, že dítě odmítá tento rodičovský útlak a snaží se proti rodiči vzbouřit, což pak vede i k různým formám agresivity. (Čáp, 1996)

1.3.1.2 Volná výchova

Volná neboli liberální výchova je opačná stylu autoritářské výchovy. Dítě je zde ponecháno samo sobě s vírou, že postupně samo dozraje a je vnímáno jako naprosto samostatná osobnost. Rodiče zde své výchovné působení, je-li nějaké, zaměřují na vytváření vhodných podmínek pro vývoj a snaží se nezasahovat, aby nenarušili potenciál dítěte. Tato výchova se může překlenout až do projektivní roviny – rodiče se staví proti pravidlům, na které děti přirozeně narazily ve škole, nebo později v zaměstnání. V kladném světle tento styl podporuje kreativitu, tvorbu či svobodu, v opačném světle však vede ke konfliktu s pravidly práce ve škole i v zaměstnání. Nezdravě vysoké ego dítěte, později dospělého, může vyvolat celou řadu morálních dilemat i školních/profesionálních rozepří. (Procházka, 2012)

Jedinci vychovávaní v tomto stylu výchovy někdy působí jako nevychovaní, děti, které neposedí, nepočkají a mohou si dovolit cokoli se jim zachce. Nemají pravidla, kterými by se řídily, ale hůře, nemají pevná pravidla, které nutně potřebují k tomu, aby si vymezily jejich prostor působnosti, nebo prostor, kde se cítí v bezpečí a jistí. Velmi často se setkáváme s tím, že rodiče, kteří zastávají tento styl výchovy, přistupují k dítěti spíše jako přátelé a není neobvyklé, že děti oslovují rodiče vlastním jménem.

Autor tedy varuje rodiče při vychovávaní dětí v tomto stylu, že dítě dříve nebo později může mít zmatek v pravidlech, která jsou volně daná. Může zde být pak problém s přijetím jiné autority, která již jistá pravidla a hranice vyžaduje. (Čáp, 1996)

1.3.1.3 Demokratická výchova

Zde se snaží vychovávající jedinec o harmonii mezi nároky a požadavky, prostorem a svobodou a mezi složkami racionálními a emocionálními ve výchově. Demokratická výchova je založena na pravidlech, která jsou prodiskutovaná, dále na osobním příkladu rodičů (jakožto přirozené autority) a na plném a hodnotném poskytování podpory dítěti. Autorita rodiče a její zachování je jedním z podstatných rysů této výchovy. Takovou autoritou mohou být rodiče, kteří jsou schopni zvládat sami sebe a jsou dostatečně zralí k tomu, aby zkonstruovali pravidla pro své děti, k čemuž jim mohou přispět jejich zkušenosti. Cílem výchovy je tedy směřovat dítě k sebevýchově. (Procházka 2012)

Rodič zastávající demokratický styl výchovy se vyznačuje také schopností komunikovat s dítětem, má snahu pochopit jeho návrhy a individuální přístup. Postupně rozšiřuje hranice a učí dítě zodpovědnosti či správnému zacházení se svobodou.

Demokratický styl výchovy bývá označován za ideální v běžných životních podmínkách. Dítě je respektováno, učí se samostatnosti s odpovědností a má vymezené hranice, které se úměrně věku mění. Je však důležité, aby zodpovědnost, která je na dítě kladena, opravdu odpovídala věku a schopnostem dítěte. (Čáp, 1996)

2 PROMĚNY RODINY

„Dnešní rodina se nepochybně nachází v jiné situaci. Již samo definování, vymezení rodiny jako malé primární sociální skupiny je velmi obtížné. Tradiční kritéria přestávají platit.“
(Kraus, 2008, s. 80)

Na rodinu jsou dnes kladeny stále vzrůstající nároky a požadavky v možném důsledku, že své funkce plní jen dostatečně. Z jiné perspektivy vidíme, že se dnešní rodina snaží posílit význam rodiny jako útočiště před veřejným světem. Rodinné prostředí se tedy více než před lety stává protiváhou veřejného prostoru. Především v sociálně slabém prostředí se rodina stylizuje často jako jediný pomocný bod, kde se její členové, zejména děti, mohou uchýlit. *„Je tedy stále nenahraditelnou institucí, protože nejlepším způsobem spojuje specifické a univerzální – bez osobního, angažovaného zaujetí rodičů na osudu potomků by se děti vychovat nedaly a bez respektu k danému stavu společnosti a jejím potřebám také ne.“*
(Matoušek, 1997, s. 8)

2.1 Znaky současné české rodiny

Pro lepší představu jmenujme některé znaky současné české rodiny, které lze dále doložit demografickými či sociologickými údaji:

- **Očekávání trvalosti vztahu se mění** – zde působí strach jednotlivce “riskovat“, nechuť k tomu se „obětovat“ pro rodinu a nežít podle vlastního úsudku a také svobodného rozhodnutí. Mimo jiné se zde naskýtá řada alternativ společného soužití, v nichž jsou vztahy formálně nezakotveny. Jsou to např. manželství na zkoušku; partnerství, kdy oba partneři mají vlastní domácnosti; matka s dítětem, které není informováno o svém biologickém otci; dlouholetý trvalý vztah s dětmi, kde je však postrádána formální stránka manželství a nebo pak partnerství založené úmyslně bez dětí, jelikož jsou děti vnímány jako příliš velká zodpovědnost a závazek.
- **Stabilita rodiny se snižuje** – Česká republika se dle Národní zprávy o rodině řadí úrovní rozvodovosti mezi státy s nejvyšší mírou manželství zanikajících rozvodem. Je jasné, že k tomuto faktu přispívá řada jevů, jedním z nich může být i benevolentní přístup soudců. (Gillernová a kol., 2011)
- **Odkládání uzavření prvního manželství do vyššího věku** – Již není obvyklé, aby se brali lidé kolem 20 let svého života. Uzavírání prvního manželství je nyní posunuto na věkovou hranici 30 let. Můžeme zde hovořit o velkém snižování sňatečnos-

ti ve věku 25 let. Tento fakt je viditelný na populačním vývoji, kdy v roce 1991 žilo ve věku 25 let v manželství 60 % mužů a 79 % žen, v roce 2001 bylo mužů ženatých pouze 26 % a vdaných žen pouze 47 %. Dokonce v roce 2003 bylo uzavřeno nejméně sňatků (48 943) od první světové války. (MPSV. CZ: Ministerstvo práce a sociálních věcí, © 2017)

- **Odsouvání rodičovství na pozdější dobu** – tento fakt má za následek snižování porodnosti, jelikož je pro rodiče obtížné se ze svého svobodného života přesunout ke každodenní povinnosti a ochotě starat se o dítě. Mimo odsunutí kariéry zde však hrají významnou roli i zdravotní komplikace zapříčiněné vyšším věkem ženy, které taktéž mají za příčinu nemožnost otěhotnět.

J. Kocourková rozlišuje dva pohledy příčin poklesu úrovně plodnosti. Hovoří o kulturní příčině jako změně hodnotové orientace, kdy dochází k velkému posunu v normách a postojích populace. Zvýrazňuje se individuum člověka a jeho seberealizace. To zapříčinilo jisté změny v oblasti rodiny a partnerských vztahů. Další příčinu spatřuje autorka v ekonomickém pojetí, jež nesou negativní dopady transformace a omezení státní podpory rodinám, které se vyznačují zvýšenou ekonomickou nejistotou rodin. (Kocourková, 2002)

- **Zralost partnerů** – partneři jsou často psychosociálně nevyzrálí a převládá u nich spíše fyziologická zralost.
- **Intimní vztah a trvalé partnerství bez vazby** – vykazuje jisté důsledky, které mohou ovlivňovat reprodukci, jelikož ovlivňuje volbu intimního partnera. Volba nemusí být ovlivněna úsudkem, že intimní partner bude potencionální otec či matka dítěte. „*Absence podobného vnitřního hodnocení intimního partnera je problematická (do jisté míry zřejmě souvisí s možnostmi užívání antikoncepce). Je překvapivé, jak se i dlouhodobí intimní partneři někdy cítí zaskočení neočekávanou graviditou a jak jim jejich intimní partneři náhle připadají nepřijatelní pro výchovu společných potomků.*“ (Gillernová a kol., 2011, s. 108)
- **Akceptace dvoukariérové rodiny** – tuto složku více rozebereme ve třetí kapitole naší práce
- **Výchova do jisté míry nahrazena institucemi** – jako jsou jesle, mateřské či základní školy

- **Omezování bezprostředního kontaktu mezi partnery i dětmi** – v důsledku celkového životního způsobu, tempa a jiných hledisek (vysoká zaměstnanost, pracovní místo mimo bydliště, rozvedené páry, střídavá péče, ...)
- **Činnosti dříve zajišťované rodinou zajišťuje společnost jako celek** – (společná starost o postižené, nemohoucí, nemocné, stárnoucí, ...) důležitý aspekt společně vykonávaných činností ztrácí svoji sílu a tím se také oslabuje soudržnost společnosti.
- **Zrovnoprávnění mužů a žen** – feministické hnutí, je stírána specifičnost mužské a ženské role.

Autorka uvádí, že se dnes společnost výrazněji zaměřuje na jednotlivce než na celek, což se také odráží do současné rodiny. Tento zvýšený zájem o jedince, hledání smysluplnosti jeho života s upřednostňováním jeho vlastních potřeb před zájmy celku vidí autorka jako reakci na poválečná léta, kdy byl spíše hlavní pohled soustředěn na kolektiv, a tak zájem o jedince ustupoval tehdy do pozadí. (Gillernová a kol., 2011)

2.1.1 Charakteristika změn rodiny dle Krause

Jisté charakteristiky proměn rodiny můžeme nalézt též u Krause, z kterého budeme následně vycházet ve třetí kapitole u pojmů, jako jsou atomizace a dezintegrace. Kraus tedy popisuje tyto znaky současné rodiny:

- **Demokratizace uprostřed rodiny** – což zasahuje sociální role rodičů. Muž ztratil výsadní postavení v rodině. Naopak žena získala některá práva ale i povinnosti, které dříve byly připisovány výhradně mužské postavě. Vztah dětí a rodičů se odklonil od autoritářství a je spíše založen na přátelství a děti jsou více vedené k zapojování se na organizaci rodinného života. Je nutné říci, že i když muž, v našem případě otec, ztratil výsadní vedoucí roli, neznamená to, že v rodině jeho role postrádá význam. Naopak pro mnohé doplňování rolí a funkcí je přítomnost obou rodičů velmi důležitá. Zde autor také podotýká, že již od dětství oba rodiče přispívají k názornému pohledu na život, tedy možného partnerského vztahu. Dítě se postupně samo učí a vnímá, jak takový vztah vypadá a jaká jsou v něm pravidla pro jeho fungování.
- **Izolovanost rodiny** – Dnes se velmi často vidí úkaz tzv. izolovanosti rodiny před společností. Tuto izolovanost si můžeme zdůvodňovat neustálou silící tendencí od-

děleného života jednotlivých generací, v poklesu významu sousedských vztahů, ale také pokus o uniknutí záplavě podnětů dnešního přetechizovaného a medializovaného života.

- **Zmenšování rodiny** – na tuto problematiku Kraus nahlíží trochu z jiného úhlu pohledu než Gillernová. Popisuje problematiku jednočlenných domácností a počet osamělých žen s dětmi, který spolu s izolovaností rodiny vede k menší stabilitě rodin. Rodina se pak stává citlivější na nejrůznější vnitřní otřesy. Pokud rodina nemá nějaké nebo žádné vnějškové ukotvení v širších společenských vazbách, znamená to, že pak jakékoliv problémy či konflikty v ní, ji obrazně řečeno, vychylují z rovnováhy. Tato situace může vést až k velmi rychlé změně, kdy bude ohrožena pevnost rodinného svazku, který následně vede až k jeho rozvratu.
- **Dezintegrace a atomizace v životě rodiny** – těmito složkami se budeme zabývat více až ve třetí kapitole naší práce.
- **Dvoukariérovost** – souvisí s bodem uvedeným výše – dezintegrací a atomizací. Důsledek emancipace (růst vzdělanosti, kvalifikovanosti, zaměstnanosti žen), který vede někdy až k rozpadu rodiny.
- **Vysoký výskyt rozvodů** – rozpad prakticky každého druhého manželství. Ročně tedy ztratí bezprostřední kontakt s jedním z rodičů přes třicet tisíc dětí. To působí na psychologickou stránku osobnosti – duševní zdraví dítěte a jeho osobnostní rozvoj. Více se touto problematikou budeme také zabývat v další kapitole naší práce.
- **Diferencovanost rodin podle socioekonomické úrovně** – řada domácností se pohybuje v nižších příjmových pásmech. Některé domácnosti tento problém řeší půjčkami, což pak vede k neúměrnému zadlužení, čímž může dojít k sociálnímu vyloučení, tzv. exkluzi.

2.2 Proměny funkcí rodiny

S měnící se společností dochází k tomu, že si musí rodina také projít řadou změn, které ji významně ovlivňují v jejich funkcích. V této kapitole se dotkneme různých změn v oblasti funkce rodiny a možné dopady na rodinu.

- **Biologicko, reprodukční funkce rodiny** – Gillernová a kol. popisuje, že prožíváme období, kdy rapidně klesá porodnost v České republice. Mladí lidé si dnes volí

odlišnou cestu než výchovu dětí. Z jisté perspektivy však musíme vzít v potaz fakt, že dnes roste počet párů, které mají problém s plodností jednoho z partnerů.

Autorka nám nabízí výčet nejrozumnějších alternativ partnerského a rodinného soužití a vztahů, dále pak i charakteru reprodukčního procesu. Hovoří o:

- Soužití biologických rodičů a jejich dětí;
- Soužití rodičů pěstounských, adoptivních či získaných dětí;
- Soužití partnerů, kteří se rozhodli děti nemít;
- Soužití partnerů, kteří nemají možnost mít vlastní biologické potomky přirozenou cestou;
- Soužití bezdětných manželů, kteří uplatňují tzv. nekonsumované manželství;
- Soužití bezdětných manželů, kteří se snaží získat vlastní biologického potomka různými způsoby, jako je umělé oplodnění ženy, žena-nositelka cizího vajíčka, žena-dárkyně vajíčka jiné nositelce, s možností plnit role matky po narození dítěte;
- Rodiče, kteří žijí bez svých vlastních dětí, jelikož nebyli sto, či ochotní se postarat o jejich potřeby, v důsledku čehož jim musely být odebrány;
- Žena, která chce vychovávat dítě sama a o narození dítěte partnera záměrně neinformuje;
- Homosexuální nebo lesbické dvojice, které pečují o dítě jednoho nebo obou z partnerů. (Gillernová a kol., 2011)

Tyto alternativy však s sebou nesou mnohé etické problémy, které je třeba zkoumat z různých úhlů pohledů. V posledních letech se totiž jakoby přestává nahlížet na rodinu jako významovou strukturu, jejímž hlavním poselstvím je zachování lidského rodu, zajištění potřeb dítěte a taky jeho zdravý vývoj. Naopak, více začíná být vnímána jako sociální struktura, ve které dochází k naplňování potřeb jiných členů – dětí a dospělých. (Gillernová a kol., 2011)

- **Materiální, ekonomické funkce** – (v předchozí kapitole nazvaná jako ekonomicko-zabezpečovací funkce) - mluvíme o určitém ubývání na významu rodiny jakožto mezistrukturnou mezi jedincem a společností. Z jisté perspektivy se dá říci, že patříme k zemím, kde převládá zájem o individuální kvalitu života každého jednotliv-

ce. Rodina žije přítomností, nedívá se tolik do budoucnosti, a tak se necítí tolik ohrožena.

- **Výchovná, socializační funkce** – tato funkce je velmi podstatná a jen obtížně nahraditelná díky specifické dynamice, která probíhá uvnitř rodiny, a tak tvoří jedinečné prostředí pro formování postojů k světu, okolí, ale i sobě samému. Fungující rodina je často první sociální skupinou, v níž se dítě učí osvojovat činnosti, přijímat sociální role, osvojovat si hodnoty a normy společnosti, které pak přijímá za své. (Gillernová a kol., 2011)

Matějček uvádí, že pro rodinu je charakteristické společné sdílení životního času a životního prostoru vychovatelů a dítěte. Rodina také zastává zázemí pro učení a vzdělávání, které autor označuje jako „školu života“, která sebou nese učení nápodobou, učení identifikací, učení přitažlivými vzory, společnou činností nebo soužitím. Dále popisuje, že vychovatelé tedy matka a otec svou roli v rodině nehrají, ale tuto roli žijí – jsou v ní. Rodina společně sdílí hlavně konkrétně naplněný čas a taky konkrétně naplněný prostor. (Matějček, 1992)

Rodina také působí jako jakýsi regulátor nežádoucích činností. Jedinci, kteří nemají rodinné zázemí, jsou často registrováni okolím o mnoho později v případě, že se jedná o chování odlišné od norem. V tu chvíli je mnohem náročnější a složitější intervence, zásah do chování a jeho možná náprava.

Dítě je v rodině již od nejtěššího věku formováno a je zde utvářena jeho osobnost. Pomocí rodiny jsou mu předávány sociální hodnoty, normy a pravidla, ale i způsoby komunikace, způsoby uvažování nebo řešení situací. Rodina nastavuje dítěti zrcadlo, v němž může vidět samo sebe, a tak má neustálou zpětnou vazbu, která mu umožňuje vidění sebe sama ještě z více úhlů pohledů, tedy členů vlastní rodiny. Tímto u dítěte vzniká základ pro formování identity, pro tvorbu sebeobrazu nebo pro postoj k sobě samému.

Rodina ovlivňuje či formuje dítě v sociální komunikaci jak ve verbální, tak neverbální, a tak vytváří předpoklady pro porozumění dítěte a kvalitu jeho dorozumívání. Od malička je dítě vedeno pro hru a pravidla v ní, dále učení a zodpovědnosti, což potom tvoří základ pro pozdější pracovní návyky.

Autorka Šulová popisuje, že je nutno obou rodičů pro zdravý vývoj v každodenním společenství. Nejen že rodiče poskytují svému dítěti v průběhu společných činností model dvou pohlavních pólů zastoupených v přírodě, který nelze ničím zastoupit.

Pokud jsou tyto modely nahrazeny nebo chybí v prvních letech života, dítěti do jisté míry komplikuje chápání signálů vycházejících z okolního světa. (Šulová, 2004)

- **Emocionální funkce** – u této funkce stále převládá míra potřebného zázemí, bezvýhradného přijímání, podpory a pomoci, potřeba sdílení nebo spoluprožívání zážitků, společné historie, potřeba klidu a uvolnění, potřeba známosti, důvěrnosti, potřeba společných perspektiv a plánů, potřeba vztažnosti sebe k něčemu trvalému, jistému, nrecipročnímu. V této funkci a v tomto smyslu je rodina naprosto nezastupitelná. (Gillernová, 2011)

Co se týká funkčnosti biologických činitelů, velmi často je uváděno, že se snižuje odolnost vůči zátěži, psychofyzilogickým poruchám, projevům temperamentu nebo disproporce mezi fyzickou a psychosociální zralostí v období dospívání, tedy v době, kdy jedinec k sobě hledá partnera.

Budeme-li však hovořit o příčinách spíše sociálně podmíněných, je lepší pro snadnější orientaci určitým způsobem uspořádat. „*Sociální faktory ovlivňující nestabilitu rodiny mohou pocházet:*

- *z procesu socializace a individualizace obecně (attachent, deprivacem výchovné styly);*
- *z původní rodiny (s důrazem na rodičovskou dyádu nebo na sourozeneckou konstelaci či na obecné mechanismy fungování této mladé sociální skupiny);*
- *z aktuální životní situace (bydlení, finanční situace, zdraví).“ (Gillernová a kol., 2011, s 112)*

Tuto problematiku budeme více rozebírat až ve třetí kapitole naší práce, kde se budeme zabývat dezintegrací a atomizací rodiny.

2.3 Zdravá a funkční rodina

I když naše společnost trpí různými problémy, které se podepisují na její základní buňce – rodině, je nutné uvést, že je stále ještě většina rodin stále funkčních. Autoři, kteří se zaměřují na rodinu a její výzkum z pozice normálního fungování se shodují v názoru, že nejzásadnějšími prvky rodinné harmonie, stability a funkčnosti jsou přesně vymezené role a schopnost jednotlivců se v nich zastupovat, jasná komunikace a způsob řešení konfliktů,

jasně vymezená vedoucí role, její akceptace či podpora ze strany ostatních a tvořivost. (Gillernová a kol., 2011)

Za významné je považována také soudržnost rodiny, která však respektuje autonomii každého člena rodiny. Umožňuje tedy samostatnost, nezávislost v myšlení či hodnocení a osobní zodpovědnost. Zdravá rodina zároveň poskytuje pocit emoční blízkosti, vzájemnosti a sounáležitosti. Nedílnou součástí je zde také rodinná adaptabilita a schopnost kreativně řešit situace, které rodina či jedinci v životě prožívají, reagovat na ně adekvátně. Je také sto měnit rodinnou strukturu, vztahy rolí a pravidel. Mimo tvořivost je v tomto smyslu ještě další důležitý aspekt, a to vyjadřování si podpory, zájmu a zaujetí při společných činnostech či rozhovorech. Kromě adaptability a tvořivosti je zde ještě důležitá stabilita systému – tedy to, jak si rodina stojí v nátlaku různých změn apod. (Šulová, 2004)

„Ve zdravé funkční rodině jsou jasně vymezeny role, jsou jasně formulovány mezigenerační hranice a komunikace je jasná bez zamlžování, tabuizování, zákazů, vysvětlování. Normální zdravá rodina je prostředím potřebným pro harmonický vývoj dítěte v ní. Ačkoliv některé z výchovných funkcí rodiny již běžně nahrazuje společnost jako celek (funkce výchovná, materiální, snad i reprodukční – umělé oplodnění), funkce emocionální je stále jedinečná a nezastupitelná a zajišťuje rodině prioritu jako základnímu prostředí pro vývoj dítěte.“ (Šulová, 2004, s. 125-126)

3 DEZITEGRACE A ATOMIZACE RODINY

V této kapitole bychom chtěli objasnit problematiku dezintegrace a atomizace rodiny. Je nutné podotknout, že tato tematika bývá u různých autorů formulována různými názvy. Nemusí jít tedy přímo o dezintegraci nebo atomizaci, ale můžeme nalézt pojmy jako uzavřená rodina, izolovaná rodina a jiné. V jisté perspektivě však tyto názvy vyjadřují totéž, jen je každý autor nazývá jinak. Je velmi těžké rozlišovat termíny dezintegrace a atomizace mimo jejich definice, jelikož je spojují stejné faktory jako stabilita rodiny, vlivy na dítě či možné dopady na rodinu a jejich jedince a další...

3.1 Dezintegrace rodiny

Rodiny, ve kterých dnes lidé žijí, se vyznačují různými vlastnosti, znaky či rysy. Jeden z mnohých rysů je právě dezintegrace rodiny. Tento pojem můžeme skloňovat z různých úhlů pohledů. Kraus popisuje dezintegraci jako stav, kdy v rodinách ubývají společné chvíle. Rodina se tedy méně schází za účelem sdělit si navzájem zážitky, radosti i starosti a hledat cesty vzájemné pomoci a spolupráce. Naopak zvyšuje se počet rodin, kdy se jejich členové společně pouze potkávají, korespondují spolu nebo spolu dokonce přestávají komunikovat. (Kraus, 2008)

Každá rodina, manželství nebo partnerství se vyznačuje jinak, vyznává jiné hodnoty, mají svoje vlastnosti zvyky či rituály. To všechno by mělo být výsledkem přirozeného výběru toho, co partneři či rodina společně zažila a mají touhu to zažít ještě jednou. Tímto způsobem vznikají rituály, ke kterým by měli mít členové rodiny blízký vztah a posilovali tak společnou složku rodiny. Není pravdou, že to, co se opakuje, musí být neměnné nebo časem opotřebované – nudné.

Pokud tyto ritualizované zvyky v rodině či partnerství chybí, dává to špatnou prognózu pro přežití vztahu. Pokud dva lidé žijící vedle sebe nesdílejí společné chvíle, rituály, může to vyznívat jako partnerství založené pouze na ekonomické alianci nebo nevyzrálост jednoho z partnerů ve smyslu neschopnosti se odpoutat od původních zvyklostí ze své rodiny. U každého partnerství (rodiny) by měly být přítomny společné zážitky, které spojují. Je-li absence těchto zážitků v rodině nebo mezi partnery, může to být signál jisté míry nepřátelství či pohrdáním se navzájem – jsi k ničemu, nestojíš mi za to, nepřijímám tvé názory, ... U těchto případů se pak velmi často hovoří o tzv. odcizení, i když velmi často ještě nedošlo k sblížení.

Pro jistou možnost uzdravení vztahů je důležité všimnout si, čeho se zavedené rituály dotýkají. Jestliže absentují rituály pro chvíle společného spoluprožívání, je to jistá známka toho, že zde někde působí rušivý moment: „není nám spolu dobře.“ V opačném případě, pokud tyto rituály fungují pro chvíle spojené s jídlem, dary, s tělesným i hmotným světem, je zde další možnost, aby se od těchto rituálů rodina zaměřila na absenci společných prožitků a emocí. Pokud však tuto iniciativu má pouze jeden z rodičů, může se zde nabízet nebezpečí závislých vztahů dítěte apod.

Rituály jsou vztyčný bod ve světě dítěte plném změn a bouřlivých zvrátů. (Adlerová, 2009)

Z výše uvedených slov můžeme dedukovat, že rituály jsou jakousi pomocí, pro spoluprožívání činností, aktivit, ... Hlavní myšlenku, kterou však tyto rituály mají je ta, že děti potřebují pozornost rodičů, jejich zájem o ně, mají potřebu prožívat aktivity, činnosti společně.

Rodiče by si tedy měli uvědomit, že: *„Každé dítě potřebuje výlučnou pozornost, aby se cítilo milováno. Láska se nevyjadřuje přílišnou starostlivostí, dárky, anebo tím, že se vzdáte svých potřeb. Dítě pociťuje lásku, když si najdete čas být výhradně s ním a s empatií se mu věnujete. Empatie (vcítění) je mocným důkazem lásky. Zabraňuje pocitu odcizení. Každý den si uvědomte, kolik času jste vlastně opravdu – duší i tělem – strávili s dítětem.“* (Smahel, 1995, s.110)

Jan Lukovec uvádí, že pro zdravý vývoj dítěte jsou podstatné vztahy a jejich kvalita, které uvádí jako dostatek spolupráce, empatie a altruismu. Uvádí, že dítě i ostatní lidé jsou společenšší živočichové, kteří potřebují hlavně milující, přátelskou komunitu, tedy fungující základní ale i širší rodinu. Co naopak velmi škodí, nejsou až tak bestiální sadisté, ale právě nezájem, neosobnost a lhostejnost. (Lukavec, 2017)

3.2 Atomizace rodiny

Jedním z dalších znaků, vlastností či rysů je atomizace rodiny. Jedná se o stav, kdy můžeme pozorovat v řadě rodin, že si manželé vedle společného rodinného života vytvářejí svůj další (často vázaný k vlastním zálibám) život a děti, které jsou odkázány samy na sebe, se musí naučit žít svůj vlastní život.

Na těchto stylech rodiny se silně podepisuje dnešní zatížení rodičů pracovními aktivitami, které s sebou nesou i značné časové zaneprázdnění. Důsledkem takového zaneprázdnění je potom vyčerpání, málo času na chvíle prožité společně s dětmi či nedostatek času na relaxaci. (Kraus, 2008)

V dnešní době bojuje s nedostatkem času většina rodičů. Často bere pracovní vytížení a seberealizace čas pro rozvíjení a udržování vztahů s těmi nejbližšími lidmi v rodině. I když rodinné vztahy trvají, zatímco my se jim dostatečně nevěnujeme - nebudujeme je, mohou právě nedostatkem času velmi trpět. Problematika nedostatečného času se může dotýkat pouze jednoho rodiče, horší situace je tehdy, pokud to zasahuje oba. (Vaničková, 2016)

„Najít si v nabitém rozvrhu čas stojí obrovské úsilí. Ale když to rodič udělá, odměna může být velická, protože je nesmírně krásné vidět svoje dospívající dítě šťastné, bezpečné, oblíbené mezi vrstevníky i dospělými, jak se snaží učit a chovat se co nejlépe. Ale tato spokojenost nepřichází automaticky. Jako rodič musíte zaplatit. Musíte si najít čas, kdy se budete věnovat svému dítěti.“ (Smahel, 1995, s. 133)

Je mnoho důvodů, proč si rodiče mohou hledat alternativní aktivity mimo rodinu. Důvodem může být například touha po jiné společnosti – tedy najít jiný způsob zábavy než stereotypní aktivity, dále můžeme vidět důvod ve vztahu k jiným osobám – např. matka má velmi dobrý vztah s kamarády, a proto s nimi tráví většinu volného času. Těchto důvodů bychom mohli najít celou řadu a je nutné říci, že ne vždy jsou brány negativně. Je však důležité, aby rodina nebyla jen místo, kde rodič zajistí dítě a manžela/ku po fyzické stránce, ale aby zde bylo teplo rodiny. Autor Berg uvádí myšlenku, že je dobré, aby se rodina či jedinec zaměřil na to, co je dobré. Neříká tím, že se problémy mají odsunout a neřešit. Naopak. Ale v případě, kdy rodič uniká z rodiny za možností bavit se, je dobré, aby si uvědomil, co jde v jejich rodině dobře, jakou kladnou stránku mohou najít a tu rozvíjet. Pak budou rodiče i děti motivovány k tomu, aby společně trávili čas, a tak vytvářeli teplo domova. (Berg, 2013)

V této problematice se také může velmi často objevit problematika generačního konfliktu. Mnohdy to působí, že je daleko více konfliktů než možností spolupráce. Navzdory všemu tomu, co rozděluje starší generaci od mladší, musíme si uvědomit, že ať dítě či dospívající, člověk potřebuje pozornost od svých nejbližších. I když rodiče často mají jiné zájmy, které jsou pro děti nezajímavé nebo naopak, oba dva se navzájem potřebují. Je jasné, že dospívající dítě se bude snažit o svou nezávislost – chce si řešit věci sám, chodit ven bez rodičů, chce zkoušet překročit hranice dané rodiči. Avšak i tento dospívající člověk potřebuje určité citové palivo, které bude shánět právě u rodičů. Ti, by měli být vyzrálejší a vědět, že dítěti tyto potřeby musí zajistit či vytvořit podmínky tak, aby dítě mohlo přijít kdykoliv potřebuje doplnit citovou zásobu. Ta může probíhat právě při vedení rozhovoru s rodičem,

či jiné společné aktivitě. Důležité je, aby rodič dával najevo, že mu na dítěti záleží, že jej přijímá. (Smahel, 1995)

„Je-li spojení mezi rodičem a dítětem přerušeno, může se dítě začít se svými potřebami obracet ke kamarádům. Je to nebezpečné a mnohdy katastrofální. Mladý člověk pak snadno podléhá tlaku svých vrstevníků, bývá pod vlivem různých kultů a sekt a podléhá lidem bez zábran, kteří ho zneužívají.“ (Smahel, 1995, s. 132)

Tento styl života bývá často negativní ve smyslu formování jedince či zachování dobrých harmonických vztahů v rodině. Můžeme hovořit o různých destabilizačních prvcích, které mají na rodinu a její dezintegraci, či atomizaci vliv. Do této tematiky však nahlédneme až v následující kapitole.

3.2.1 Dezintegrace a atomizace pohledem Českého výzkumu

V této kapitole bychom rádi představili výsledky výzkumu, kterým se zabývali Jiří Kovářik (ředitel pedagogické sekce ČKA, místopředseda Českého výboru pro UNICEF a vědecký pracovník Střediska náhradní rodinné péče) a Zdeněk Matějček (dětský psycholog, autor mnoha článků a knih o výchově a dětské psychologii). Výzkum se zaměřil na rodiny, jejich funkčnost, počty funkčních a afunkčních rodin a vzájemný rozdíl mezi nimi. Soubor respondentů je v konečné fázi roztríděn do rodinných soužití, které jsou šťastné a spokojené (tyto rodiny představují rodiny fungující, cca 70 %), a na ty, kteří jsou naopak se svým rodinným životem nespokojeni nebo jsou nešťastní (hůře fungující až afunkční rodiny, cca 10 %). Zbylí respondenti (20 %), byli zařazeni mezi tyto dvě skupiny. Po vyhodnocení výsledků se zjistilo, že nejzásadnější rozdíl mezi těmito dvěma skupinami spočívá právě v tzv. vnitřních znacích jako jsou rodinná komunikace, interakce a vzájemné vazby.

Výsledky ukazují, že fungující rodiny kladou větší důraz na tradiční hodnoty jako je například trvalý citový partnerský vztah nebo věrnost. Porozumění, uznání, tolerance, porozumění v zájmech a názorech vztahující se k zaměstnání, schopnost hovořit otevřeně o různých problémech. Mezi další z hlavních aspektů, na které partneři kladli důraz, byl optimismus a sebedůvěra. Naopak, s porovnáním s respondenty z druhé skupiny, tito lidé nekladli až tak velký důraz na dostatek peněz nebo dobré hmotné podmínky.

Výzkum také dále odhalil fakt, že čtyři z pěti spokojených lidí si pravidelně povídají o každodenních záležitostech, zkušenostech či problémech v kruhu rodiny. Dodávají, že

nejméně devíti rodinám z deseti se daří celkem rychle řešit vzniklé problémy, a tak rodina není zatížená naakumulovanými problémy. V protisvětle stojí opět rodiny méně fungující, pro které vyšlo, že o každodenních zážitcích a problémech se doma vůbec nebaví. Také problémy se jim řeší velmi těžce a někdy se neřeší vůbec.

Ve výzkumu byla také sledována péče o děti, kde se ukázaly také velmi výrazné rozdíly. U funkční (spokojené) rodiny, v naprosté většině (96 %), dělají rodičům děti radost a ve více než 70 % rodin nemají nějaké velké starosti s výchovou a potížemi. V jedné třetině spokojených rodin se věnovali dětem oba rodiče společně, dvě třetiny byly vyhodnoceny tak, že matka byla osoba, která se více věnovala dětem. U nespokojených rodin vyšly výsledky naprosto odlišně. U více než poloviny těchto rodin, byla výchova a péče o dítě velkou starostí či potíž. Pouze ve dvou rodinách z deseti se věnovali oba rodiče svým dětem. Dále pak se věnovala pouze žena a cca v 5 % rodin se dítěti věnoval někdo jiný.

Důležitost zde hraje jak porozumění rodičů dětem, tak i dobré vztahy s prarodiči. Ukazuje se, že v mnoha případech funkčních rodin působí prarodiče jako výrazný činitel na vytváření dobrých rodinných vztahů. Spokojené rodiny soudí, že v 60 %, kdy se dostali do vážnějších problémů, jim jejich příbuzní pomohli, což stojí za povšimnutí. Naopak u druhé skupiny, tam prarodiče nebo příbuzní nepůsobí jako stabilizující a podpůrní činitelé.

Z výzkumu si taktéž můžeme všimnout, že 85 % rodin (funkčních) silně dbá na dodržování rodinných tradic, oslav či významných svátků. U rodin „nespokojených“ je zaznamenáno dodržování tradic asi pro dvě třetiny respondentů.

Je patrné, že společně trávený čas ve spokojených rodinách je asi o sedm hodin více než u druhé skupiny rodin. Co se týká trávení času se svými známými a přáteli, zde vyplývá, že dobře fungující rodina s touto skupinou tráví o dvě a půl hodiny méně času než s rodinou. V druhém souboru rodiny spíše upřednostňují společný čas strávený s přáteli a známými a málo s rodinou. (Lovasová, 2006)

Závěrem tedy můžeme říci, že: „čas strávený s rodinou, komunikace a schopnost řešit každodenní problémy či případné krize a důraz na zmírnění tradiční hodnoty jsou faktory, které odlišují šťastné a spokojené rodiny od nešťastných a nespokojených.“ (Lovasová, 2006, s. 12)

3.3 Destabilizační prvky rodiny

Rádi bychom zde uvedli jisté prvky, které potlačují vztahy mezi manželi, sourozenci, či celkovou rodinou, a tak znemožňují harmonický život v rodině. Destabilizačních prvků můžeme najít celou řadu, my však budeme pracovat pouze s některými a blíže si je přiblížíme. V následujících podkapitolkách budeme hovořit o dvoukariérovosti, individualismu v manželství, o válce rodičů s časem, ale o vliv (v jistých ohledech krutém) ukončení manželského svazku – rozvodu.

3.3.1 Dvoukariérovost

Jak už jsme výše popsali, problém dvoukariérovosti rodiny je problém, který úzce souvisí s problematikou dezintegrace a atomizace rodiny. Tento prvek rodiny přichází s vyšší vzdělaností žen, možností zvyšování kvalifikace a větším výběrem zaměstnání. (Kraus, 2008)

Je nám známo z faktů, které uvádí D. Hamplová, že i když má žena postavenou rodinu na vysokém stupni svých hodnot a má možnost studia či již dokončené všechny stupně vzdělání, pak volí spíše cestu seberealizace a zdokonalování sebe sama, kariéru nebo čas pro své zájmy. Z toho tedy usuzujeme, že čím vyšší vzdělání ženy, tím nižší počet dětí žena má. Taktéž ženy s vyšším vzděláním většinou mají práci na nelehkých pozicích, tudíž nemají až tolik času ale ani energie na to, věnovat se dětem. V důsledku toho se pak svobodně vzdávají možnosti vychovávat více potomků. (Hamplová, 2003)

„Stále běžnější zaměstnávání žen vneslo do rodinného života dramatické změny. Porody a péče o děti znamenají očividně při práci mimo domov překážky. V důsledku toho mívá dnes jen málo žen více než dvě děti a stále sílí trend mít pouze jedno dítě nebo vůbec žádné.“ (Goody, 2006, s. 180)

Počet zaměstnaných žen neustále vzrůstá a tím vzrůstá i problém zajistit děti či o ně pečovat. V dnešním hledisku se výchova nahrazuje institucionální péčí, která však, jak už víme z předchozích kapitol, nemůže plně nahradit rodinu. Otcové dětí, chcete-li manželé, se nabízejí jako pomocná síla při povinnostech v domácnosti, však často některé služby, jako je např. vaření, praní či jiná péče o domácnost a péči o děti, zůstávají na bedrech ženy. Z jisté perspektivy chce zase žena být více nápomocná na poli ekonomického zajištění rodiny nebo např. převzít zodpovědnost za splácení hypotéky. Víme, že dnešní společnost se vyznačuje vysokými cenami za domy, zdravé jídlo, komfort a jiné. (Goody, 2006)

3.3.2 Individualismus v manželství

Lidé ve společnosti se také často chtějí oddělit od ostatních, chtějí mít své soukromí, nebýt na odiv druhým, oddělovat věci veřejné od soukromých. Do určité míry můžeme říci, že je tento postoj zdravý a zcela správný. Pokud se však začne projevovat jako životní styl člověka, může zasahovat i do rodinných svazků, a tak oslabovat stabilitu rodinných svazků, což bere rodině její přirozený charakter. Rodina se z podstaty stává místem, kdy by měla fungovat vzájemná pomoc, podpora či nápomocná ruka při nesení obtížných břemen. Spojenectví např. v manželství má svůj význam. Dva lidé se spojují, aby mohli dělat společná rozhodnutí, aby sdíleli i svoji intimní stránku v oblasti sexu, nebo aby se identifikovali jako jedna generace vůči jiné generaci. (Matoušek, 1997)

Pokud si manželé nedokážou najít na svůj vztah čas, jejich vztahy jsou tedy dlouhodobě zanedbané, převládá v nich oboustranná lhostejnost, intimita není sdílená a společné sdílení života taky ne, můžeme hovořit o tzv. mrtvém manželství. Tato manželství tedy mají z jisté perspektivy pouze společné bydlení. Taková manželství tedy nenaplnují očekávanou funkci, a proto společný příklad rodičů (respektive žádný nebo velmi malý) má opět špatný dopad na vychovávaného jedince. (Plaňava, 1994)

Rodiče tímto ve výchovném působení na jedince selhávají ať už z časových nebo jiných důvodů. Proto je velmi často toto působení nahrazeno institucemi a dalšími celospolečenskými socializačními vlivy. Můžeme tedy říci, že činnosti, které dříve zajišťovala rodina, dnes zajišťuje společnost. (Šulová, 2004)

3.3.3 Zatížení rodičů – málo času na své děti

Jedním z negativně vnímaných prvků, které doléhají na rodiny a jejich děti, je zatížení rodičů. Pro ukázkou uvedeme příklad, kdy oba z partnerů jsou na společenském vzestupu – tedy pracovně se jim velmi daří. Nepříznivá situace však nastává ve chvíli, kdy se mají věnovat svým dětem a domácnosti. Oba mají pocit, že jejich hlavní poslání je vydělávat peníze a děti jsou často na pospas samy sobě.

Tento problém často řeší manželé požádáním prarodičů o pomoc, či najímáním pomocníků v domácnosti a někdy to bývá i tak, že povinnosti převezme nejstarší dítě rodiny. To však může přerůst až do té míry, že rodiče ztrácí zájem o děti, o jejich radosti a starosti, zkrátka o jejich život jako takový.

Mimo to, bývá dnes kladen důraz na výkon, a to zejména ve školním prostředí. Je nám naprosto jasné, čím je tento tlak zapříčiněn, jelikož podmínkou dobrého uplatnění je často kvalitní vzdělání.

S nedostatkem času rodičů pro své děti se pojí také to, že rodiče nedostatečně komunikují se svými dětmi, a tak mnohdy jako motivaci používají rychlejší a působivou cestu dárků, finančních prostředků nebo tělesných trestů. To ale také často narušuje vztah mezi dítětem a rodičem, a to ať už mluvíme o kladných věcech – darech, peněžitém ohodnocení nebo v záporném smyslu slova – tělesném trestu. Dítě, i když je pokáráno, či potrestáno, musí vědět za co jistý trest je, a že láska rodiče je větší než tento aktuální stav. Pokud tento fakt není dítěti dostatečně vysvětlen, je zde pak riziko, že se dítě uzavírá do sebe a jeho rodiče jsou spíše nepřátelé. (Matoušek, 1997)

3.3.4 Rozvod

V obdobích, kdy rodina zažívá krize, je více než jindy ohrožena rozkolem či rozpadem. Často je krize pro rodinu bod, kdy se něco velkého změní, je to doba změny a obratu. Změny mohou být ve struktuře fungování rodiny buď k lepšímu nebo k horšímu, což může vést až k rozvodu. Pokud je krize překonána, je zde paradoxně větší inklinace k silnějším a soudržnějším vztahům. Členové rodiny si více váží sebe navzájem a uvědomují si, co pro ně jejich rodina znamená. Nejdůležitějším poselstvím, které samotná krize s sebou přináší, je naděje na zlepšení situace. Je nám však jasné, že ne vždy krize končí dobře. Mnohdy právě dochází k rozvodu rodičů. (Špatenková, 2006)

Hovoří se o tom, že rozvod je velmi obtížné nějak časově ohraničit, jedná se totiž o období, které obsahuje velmi specifickou zátěž. Většinou má svůj historický vývoj a v budoucnu zase dlouhodobé následky jak pro celou rodinu, tak pro každého jednotlivce zvlášť. (Zakouřilová, 2014)

Je to tedy období, ve kterém se setkávají jedinci se stresem a frustrací důležitých lidských potřeb, které v sobě zahrnují aspekty sociální, etické, právní, emoční ale i samozřejmě psychologické. (Matějček, Dytrych, 2002)

„Nemůže být nic povznášejícího na tom, když dvojice dospělých lidí selže v tak významném poslání, jako je založit, a hlavně udržet rodinu s oběma rodiči. A je to ztráta pro toho, kdo se domnívá, že převažující podíl rozpadu manželství měl ten druhý. Buď si tak nemožného člověka neměl brát, natož s ním mít děti; nebo z přijatelně perspektivní dvojice vymodelo-

valo společné žití dva nepřátele – a pak asi chyba nebyla výhradně na jedné straně.“
(Plaňava, 1994, s. 38)

Rodiče velmi často podceňují vnímání svých dětí vůči těmto negativním vlivům, a tím se dopouštějí velmi závažné chyby. Často žijí v omylu, že pokud dítě neprojevuje známky pláče, psychického hroucení, tak se jej tyto nepříznivé situace moc nedotýkají. Pravdou je, že dítě je velmi citlivé a prožívá mnohdy tyto situace daleko dramatičtěji. Nejen že rodiče, kteří jsou zahlceni svými problémy, přenáší negativní myšlenky do celé rodinné atmosféry, ale mají i daleko méně času pro své dítě, a tak ztrácí jejich pozornost. Děti tedy v těchto těžkých okamžicích velmi strádají, aniž by si to jejich rodiče uvědomovali. To potvrzuje i fakt, že je dítě v těžkých a vypjatých situacích méně otevřené, méně se svěřuje či ptá, co se děje. (Zakouřilová, 2014)

Stresujících událostí na dítě je celá řada v této fázi života, ať už se jedná o stěhování nebo odchod rodiče, přijetí nového partnera a nevlastních sourozenců. Jak už jsme zmiňovali výše, pokud se obrátí role ve vztahu k dítěti – tedy rodič se začne svěřovat dítěti o svém stavu, bolesti, a tedy žádá od něj útěchu, v dítěti to vyvolává pouze negativní vlivy. Dítě má v sobě ještě větší míru napětí a úzkosti, což dále vede ke zhoršené koncentraci. To vše se poté může odrazit ve školním výkonu dítěte, a to i za podmínek, že předtím prospívalo bez nějakých problémů. To však není zdaleka všechno. Pokud se mu stane i škola místem stresu, úzkosti či utrpením, tím více dítě stagnuje a přestává jevit zájem či vykonávat povinné úkoly. Často tyto období bývají provázané i zdravotní nevolností dítěte jako je bolest hlavy nebo břicha, zvracení či průjemy a jiné. (Lovasová, 2006)

3.3.4.1 Ztráta otců

Z faktů víme, že většinou bývají děti svěřeny do péče matky, otec tedy žije jinde a není v těsném kontaktu se svým vlastním dítětem. Z toho vyplývá, že otec dítěte v podstatě rezignuje na přímém výchovném působení, tedy se stává jakoby vedlejším rodičem. Výchova není pouze jednosměrný proces, ale jedná se o proces, kdy rodiče působí na dítě, ale i dítě na rodiče, a tak nám tedy umožňují pociťovat chvíle radostné ale i starosti, kterými si musíme projít. Tento proces tedy prochází různým druhem obav, strastí, ale i nadějí, radostí až k pocitu naplnění. Tyto pocity však nemohou být prožívány na dálku, nejde totiž o to, že s dítětem prožijeme chvílku v řadě týdnů či měsíců. Výchovné působení je přeci ve sdílení společného života ve společném domově. Taktéž můžeme hovořit o pocitu bezpečí a jistoty, který vyvěrá z toho, že je rodič dítěti na blízku a nabízí mu svoji přítomnost. Po-

kud tedy žije otec na jiném místě, pak nemůže dítěti nabídnout tento pocit jistoty. Hovoříme tedy o jakési rezignaci otce v rodičovském poslání – otec ustupuje do pozadí. To však neznamená, že by naprosto ztrácel svoji hodnotu pro dítě a že tím končí jeho otcovské poslání. Pouze je důležité brát v potaz, že po rozvodu manželů se význam i působení otce velmi změní, oslabí. (Plaňava, 1994)

3.3.4.2 Ztráta matek

Nyní budeme hovořit o matkách, které jsou po rozvodu, vychovávají své dítě (děti) a dosud nemají nového partnera. Řadě žen v těchto situacích jejich životní úroveň klesá. Bývá to i z důvodů financí, výživné nenahradí plat manžela, kterým přispíval do společné domácnosti. Na ženu v tomto období jsou kladeny velké nároky. *„Lze namítnout, že po odstěhování ex-manžela ubude práce i starosti. Je tomu tak v případě, že soudem zpečetěný rozvod se nekryje s rozvodem “de facto“, tedy s obdobím skutečného rozpadu manželství. Vše už bylo odžito, manželství se dávno rozpadlo, každý už dlouho žije za své i po svém, a tudíž soudní rozhodnutí pouze potvrdí to, co dávno nastalo.“* (Plaňava, 1994, s. 40)

Žena se musí tedy vypořádat jak se ztrátami ekonomickými, tak se zvýšením své energie a musí čelit určitým nesnázím jako jsou např. strach z osamělosti, nejistota nalezení nového partnera vyhovující pro výchovu, ale i osobní život. Někdy přichází v těchto situacích i potřeba sdílet svůj život či starosti s někým jiným, žena pocítuje taktéž pochybnosti o tom, zda zvládne tuto nelehkou úlohu výchovy sama, či snad ji nepotká nějaké onemocnění, jelikož tuší, že se na některé otce, kteří žijí daleko, nedá spolehnout.

Tento proces rozvodu však nezasahuje pouze rozvádějící se rodiče a jejich děti. Velký vliv to má i na širší rodinu – dědečky, babičky. Jejich role prarodičů zde také nabírá jinou podobu a mnohdy se nemohou těšit ze společného prožívání chvil či událostí.

Rozvody a jejich následky bývají často velké a bolestné. Ovšem do svazků vstupují lidé dospělí a s tím se pojí i zodpovědnost. Pokud tedy lidé udělají různé rozhodnutí, měli by si za ním stát a vědět, co se s ním pojí – tedy měli by přijmout odpovědnost za své jednání, omyly a chyby. To samé však nelze žádat od dětí, které potřebují podporu obou rodičů, a ne platit za jejich chyby či prohry. (Plaňava, 2014)

Autor Matoušek hovoří také o problematice absence rodičovského vzoru, který se právě projevuje při rozvodu a dítě ztrácí kontakt s rodičem. Jeli rodičovský vzor (ať už matka nebo otec) nepřítomen, je to jistá deprivace pro dítě a handicap. Pokud je rodič v rodině

přítomen, ale svoji funkci (roli) nenaplnuje, můžeme hovořit o tzv. subdeprivaci – o této problematice hovoříme v případě, je-li například otec alkoholik nebo matka postižena endogenní depresí. (Matoušek, 1997)

Dalšími prvky může být například aktuální životní situace, v níž rodina řeší bydlení, zdravotní potíže či tíživou finanční situaci. Může také hovořit o prvcích, které si jedinec přináší z procesu socializace a individualizace z původní rodiny, ať už jde o deprivaci výchovných stylů, či attachment. (Gillernová, 2011)

3.4 Pozitivně ovlivňující faktory při destabilizaci rodiny

V této kapitole budeme hovořit o rodinných rituálech, které hrají v rodinném prostředí podstatou rolí, i když mohou vypadat velmi nenápadně. *„Vedle rituálů dodržovaných v celém kulturním okruhu existují i rituály rodinné. Tyto rituály zpřítomňují rodinné hodnoty a tradice. Ke svému fungování nepotřebují tak dlouhou dobu neměnnosti jako rituály celospolečenské, protože jejich cyklus opakování může být kratší. Například rituály ukládání dětí ke spánku (s pusou, čtení pohádky atp.) se s dospíváním dětí opouštějí.“* (Gjuríčová, 2003, s. 71)

Rodinné rituály mohou být nastaveny v rodině vědomě či nevědomě a přispívají rodinnému prostředí podle toho, komu a k čemu slouží. Je jisté, že mají jasný a neodiskutovatelný smysl v tom, že rodina má jisté povědomí, které spočívá v jistotě kontinuity, sdílení a sounáležitosti. Tyto rituály mají pro nás jasný význam a hlásají, že je nám spolu pořád dobře, a proto si připomeneme chvíle, které nás spojují.

Rituály se však po čase mohou měnit, záleží vše na dané rodině, společenství, které si samo určuje, kdy potřebuje změnu a za jaké rituály je zamění.

Často se také tematika rituálu užívá v partnerských poradnách nebo terapiích právě z toho důvodu, aby partneři našli něco společného, nebo se naučili sdílet společné chvílky, společně je prožívat, a tak vytvářeli společný harmonický život. (Adlerová, 2009)

Každá rodina se vyznačuje svými hodnotami. Reiss užívá termínu rodinný kodex, jež má ukazovat na to, že rodina funguje také jako jakýsi sklad zkušeností té jisté rodiny, které si rodina hromadí z minulosti. Rodinný kodex tedy představuje aktivity, možnosti, časové období či náročnost dané aktivity rodiny, které mají rodinu pojit, sdružovat. (Reiss, 1987) V jistých ohledech se tedy dá pozorovat hodnotová konfigurace rodiny tím, že si položíme otázku, jak rodina tráví čas, který už nepodléhá povinnostem pracovním nebo školním –

tedy volné chvíle večerů, víkendů či prázdnin. V rodině, kde se nacházejí malé děti, je tento čas korigován ze strany rodičů a v rodinách s dospívajícími dětmi jsou již brány v potaz jejich preference, či jejich osobní zájem. Pokud se rodina schází ke společné diskuzi a plánuje společnou dovolenou, je tento čin hodnotitelný nejen po stránce formální, ale i po stránce hodnotové. (Matoušek, 1997)

3.4.1 Setkání u rodinného stolu jako terapie rodiny

Tato kapitola je zde zařazená z důvodu možných východisek či návodů, jak pomoci v rodinách k lepším vztahům a společnému naslouchání.

Rodinné rituály nejsou jen pouhopouhým výmyslem společnosti, umožňují prožitek blízkosti a vzájemnosti. Jedním z nich je společné stolování rodiny. Práce s „rodinným stolem“ se užívá i v terapii, kde posiluje soudržnost rodiny a vytváří prostor pro změnu. (Müllero-ová, 2008)

Pro lepší příklad bychom uvedli úryvek z časopisu Psychologie:

„Do terapie přichází pan František stěžuje si na ochladnutí v manželském vztahu, v rodině je prý málo komunikace, členové rodiny se mijejí. „Když byly děti menší, setkávali jsme se každé odpoledne a večer u společného stolu. Hodně jsme o sobě věděli. Teď se snažím rodinu svolat aspoň jednou za čtrnáct dní v neděli.“ Chci, abychom společně byli u jednoho stolu“. Paní Dana zase vypráví: „Když jsem byla malá, matka pracovala na směny, a otec chodil na fušky. Sešli jsme se jen v neděli na společné jídlo, obvykle to byl králík. V rodině manžela se společné jídlo nikdy nedrželo, a ani když jsme začali žít spolu. Manžel si vzal kastrůlek, a šel pracovat na zahradu. Začíná se to dařit až nyní, na rodinných sešlostech. Zdá se, že manžel už na setkávání u společného stolu něco vidí, jsem ráda“ (Müllerová, 2008, s. 36)

Ve společnosti jsou dány určité kulturní a sociální normy, které nám předepisují, v základním rámci, obvyklé způsoby chování u jídla, etiketa analyzuje konkrétně, co je správné a co je nesprávné chování. Je však na každé rodině, jak k těmto normám bude přistupovat a jak si vytvoří svůj vlastní způsob obvyklého chování svých zvyklostí, svých rituálů. Už jen to, kdy a kde se jí a kdo všechno je u stolu přítomný, je velmi podstatné.

Rodina a její členové by neměli být pouze pasivní a přizpůsobující se. Naopak jejich zúčastňování, aktivita a zapojení či výběr jsou stejně důležité, jako je třeba sociální vliv společnosti – v našem případě vliv rituálů či zvyklostí. (Šulová, 2004)

Společné stolování rodiny je velmi významný rituál, který se týká jak obyčejného všedního dne, tak i významných událostí. Vše kolem, tedy příprava jídla, úprava a proces stolování, je nejen ukázkou života rodiny, ale i výrazným ovlivňujícím prvkem rodinných vztahů. Mohou být zde proječovány i další aspekty, například pokud jsou v rodině milovníci jídla, provází rituál stolování ještě pocit libosti, který taktéž podporuje příznivou atmosféru v rodině.

V dnešním uspěchaném světě lidé (rodiny) nemají často na rituály čas, a to je velká škoda, protože pozitivně ovlivňují rodinné vztahy, zájem o druhého či možnost sdílení se. Je to tedy výzva pro nás všechny do života jak profesního, tak i osobního (rodinného) – naučme se hledat společný prostor pro čas, kdy si budeme naslouchat, sdílet se a to nejdůležitější – budeme spolu. (Müllerová, 2008)

3.4.2 Společná komunikace

„Za touhou po jednotě beze slov stojí jako stín samota neschopná řeči.“ (Rotraud, 2000, s. 120) Někdy se v lidech nachází blud, že je lepší, když o některých tématech nemluví, jelikož s prvním vyřčeným slovem vniká riziko, že něco špatně řekneme a druhou osobu tím rozhněváme. Často však mají v sobě tito lidé citový náboj, který dříve nebo později potřebuje své vybití. Proto je důležité pracovat na sobě samých, abychom dokázali mluvit i o věcech, které nám nejsou až tolik příjemné. Pokud totiž zůstane jedinec v sobě uzavřený, není to blahodárné ani pro jeho psychický vývoj. Proto není dobré zůstat v kruhu rodiny a být němý. (Rotraud, 2000)

3.4.3 Ukládání dětí ke spánku

Událost ukládání dětí ke spánku bývá většinou iniciována jedním z rodičů. Po tomto signálu často přichází moment umytí, převlékání se do pyžama, a nakonec ulehnutí do postele. Rodiče jsou zde od toho, aby také překonali a zvládli častou nechuť dítěte jít spát. Dle zvyklostí rodiny se v některých rodinách čtou pohádky či děti naslouchají tomu, co jim rodiče povídají, a pak jsou děti ponechány o samotě, aby usnuly. Před odchodem z dětského pokoje může dojít k ritualizovanému rozloučení dětí a rodičů. (Matoušek, 1997)

3.4.4 Společné slavení svátků a narozenin

V této ritualizované události je opět skrytý velmi významný vliv sjednocující rodinu. Může to začít už mikroudálostí, kdy rodina vítá člena rodiny, když přichází domů, a to už v nor-

málním dnu, či po delší době. Dále pak to pokračuje přes různé možné slavení svátků a narozenin, což řadíme mezi rituály slavnostního charakteru. Kromě toho, že jedinec získává nějaký materiální dar od rodiny, při němž dochází k různým projevům sounáležitosti od ostatních členů rodiny. Při takovýchto rodinných oslavách často dojde k reminiscenci, kdy se vzpomíná nad rodinnými alby, vznikají rodinné legendy a polemizuje se o tom, který jedinec je na koho podobný, či který rys je čí.

Vedle těchto svátků a narozenin ještě stojí tzv. svátky sezónní, kdy například věřící rodiny uctívají církevní rituály, jako jsou Velikonoce – ukřižování a zmrtvýchvstání Ježíše Krista nebo narození Ježíše Krista – Vánoce. Nevěřící rodiny si konstruují zase své vlastní rituály, které například zahrnují i tradice. Tyto rituály jsou plné různých symbolů a velmi často se dědí z generace na generaci. Je však nutné podotknout, že každá rodina si buduje tyto rituály z tradic a zvyků ze svých orientačních rodin. Tyto rituály opět napomáhají k udržení hodnot v rodině. (Matoušek, 1997)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

V teoretické části se práce zabývá rodinou, jejími proměnami a funkcemi. Poslední kapitola je věnována problematice dezintegrace a atomizace rodiny, která se v dnešních rodinách objevuje čím dál častěji, vlivem různých činitelů. V kapitole dezintegrace a atomizace se nachází popis této problematiky, jsou zde nastíněny některé z destabilizačních prvků rodiny, jako je například dvoukariérovost nebo zatížení rodičů a poslední podkapitola se orientuje na pozitivně ovlivňující faktory, při destabilizaci rodiny.

V empirické části se práce věnuje kvantitativnímu výzkumu. Na začátku je stanoven výzkumný problém, dále je popisováno pojetí výzkumného šetření, vymezení výzkumných otázek a cílů.

4.1 Výzkumný problém

Bakalářská práce zjišťuje dezintegraci a atomizaci současných rodin pohledem žáků základní školy. Rodina je v tomto směru velmi důležitý prvek, který zajišťuje zdravý růst a vývoj jedince. Důležitost zdravé rodiny, možnosti sdílení a společného prožívání v ní, zde hrají zásadní roli. Jestliže rodina přestává plnit své rodinné závazky, společnost, a tak i jedinci ztrácí svou sílu. Je tedy velmi důležité hovořit o rodině, jejich změnách a věnovat jí větší pozornost, jelikož zdravá rodina sebou přináší vyrovnané jedince, schopné vytvářet další generace. (Gillernová, 2011; Možný, 2006) Tuto problematiku řeší vícero autorů jako je, Ilona Gillernová, Ivo Možný, Miroslav Procházka, Věra Poláčková, Oldřich Matoušek, dále Chaloupková, Maříková, Čermáková, Lovasová, Mlčoch a další.

Problematika dezintegrace a atomizace nemusí být nutně vnímána negativně. Ve velké míře však inklinuje k problematice uzavřenosti a izolovanosti jedinců s důsledkem neúspěšného zařazení do společnosti. Tento fakt se může podepisovat v duševní nerovnováze jedince a může vést k otázkám života a smrti. Problematika atomizace ve větší míře vede k problémům v partnerském vztahu, který pak může být ukončen rozvodem. (Gillernová, 2011; Šulová 2004; Sobotková, 2007; Vágnerová, 2000) Tato tematika naráží na funkce rodiny, vnitřní vztahy v rodině, které významně ovlivňují každého jedince a mohou sloužit jako prevence, před různými patologickými jevy. Z jisté perspektivy můžeme tuto prevenci vnímat i v sociálně-právní ochraně dětí, kde fakt, v jaké rodině dítě vyrůstá, není polehčující okolností ba naopak, rodina má nejsilnější vliv. (Pemová, 2012)

4.2 Pojetí výzkumného šetření

K realizaci výzkumného šetření byl použit kvantitativní výzkum za využití metody dotazování pomocí techniky anonymního dotazníku a dále čárkovací metody. Dle Gavory, v tomto způsobu zkoumání pracujeme s číselnými údaji, které zachycují množství nebo frekvenci výskytu jevů. Tyto údaje se mnohou matematicky zpracovávají, a tak naše výsledky získáme v podobě čísel, které nám udávají jednoznačné výsledky. (Gavora, 2010)

Dotazník je způsob písemného kladení otázek, kterými získáváme písemné odpovědi. (Chráška, 2007) Dotazník byl sestaven spíše z uzavřených otázek (některé odpovědi měli v možnostech vlastní odpověď), a také z bipolárních škálových otázek.

4.3 Výzkumný cíl

Hlavní cíl výzkumu je zjistit názory žáků základní školy na dezintegraci a atomizaci rodiny.

Z hlavního výzkumného cíle pak dále vycházejí dílčí výzkumné cíle:

1. Zhodnotit vnímání typické atmosféry v rodině pohledem respondentů.
2. Analyzovat úroveň sdílení denních prožitků a komunikace v rodině pohledem respondentů.
3. Identifikovat vnímání rodinného postavení respondentů.
4. Popsat angažovanost rodičů v životě dětí pohledem respondentů.
5. Zhodnotit vnímání opory ze strany svých rodičů v kontextu dezintegrace a atomizace rodiny pohledem respondentů.
6. Odhalit množství spolu tráveného času rodičů a dětí pohledem respondentů.

4.4 Vymezení výzkumných otázek

Stanovené výzkumné otázky se shodují s vybraným výzkumným problémem a stanovenými cíly. Pro tuto bakalářskou práci byly stanoveny tyto výzkumné otázky:

Hlavní výzkumná otázka:

- Jaký je názor žáků ZŠ na dezintegraci a atomizaci rodiny?

Dílčí výzkumné otázky:

1. Jakou typickou atmosféru v rodině vnímají žáci ZŠ?

2. Jaká je úroveň sdílení denních prožitků a komunikace v rodině pohledem respondentů?
3. Jak vnímají respondenti své postavení v rodině?
4. Jaká je angažovanost rodičů v životě dětí pohledem respondentů?
5. Jakou oporu vnímají respondenti ze strany svých rodičů v kontextu dezintegrace a atomizace rodiny?
6. Jaké množství času spolu tráví rodiče s dětmi pohledem respondentů?

4.5 Výzkumný soubor a způsob jeho výběru

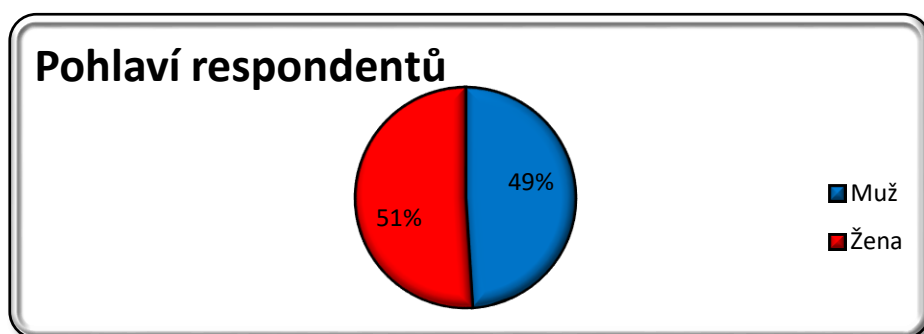
Pro náš výzkum jsme oslovili 200 náhodně vybraných studentů ze dvou základních škol. Losováním byla vybrána Základní škola Brumov-Bylnice a Základní škola Zlín, Slovenská 3076. Gavora uvádí, že „náhodný výběr je hlediska pravděpodobnosti nejlepším výběrem. Jeho osoby dobře reprezentují základní soubor. Proto ho označujeme za reprezentativní soubor. „Reprezentativní“ znamená, že každá osoba základního souboru měla stejnou pravděpodobnost dostat se do výběrového souboru.“ (Gavora, 2010, s. 75)

Základním souborem jsou tedy žáci druhého stupně základních škol ve Zlínském kraji. Byl použit prostý náhodný výběr. Oslovování škol bylo náhodné - dle losování, však pouze 2 školy z 5 umožnily zkoumajícímu uskutečnit výzkum.

Do výběrového souboru tedy postoupily pouze dvě školy a to jak již bylo řečeno Základní škola Brumov-Bylnice a Základní škola Zlín, Slovenská 3076.

Výběrový soubor obsahoval tedy žáky 6. – 9. tříd základních škol, což představuje děti od 12-15 let.

Z první otázky v dotazníku nám vychází, že se výzkumu zúčastnilo 49% (76) mužů a 51% (80) žen.

Graf 1 Pohlaví respondentů

Jak můžeme vidět, není zde velký rozdíl mezi pohlavím respondentů. U respondentů byl také zjišťován věk a to ve 2. otázce v dotazníku. Zde 6% (9) respondentů odpovědělo, že jim je 12 let, dále 24% (37) respondentů uvedlo, že jim je 13 let, 45% (70) respondentů uvedlo, že jejich věk je 14 let, 24% (38) respondentů uvedlo, že jejich věk je 15 let a pouze ve dvou případech 1%, respondenti uvedli, že jejich věk je 16 let.

Výzkumný soubor, byl také dále filtrován tzv. filtrační otázkou v dotazníku (otázka č. 3), kde jsme se ptali respondentů, zda žijí v úplné rodině. V dotaznících 156 respondentů odpovědělo odpovědí ano, čímž dále pokračovali v našem výzkumu. Bylo vyřazeno celkem 44 dotazníků z důvodu neúplné rodiny.

4.6 Technika sběru dat

Pro získání informací o zvolené problematice oslovených respondentů byla zvolena metoda dotazníku. Tato metoda umožňuje poměrně rychlé shromažďování dat do většího počtu respondentů. Metoda dotazníku je v pedagogických výzkumech poněkud frekventovaná. Jak jsme již uvedli, Gavora popisuje dotazník, jako způsob kladení písemných otázek, z nichž získáváme písemné odpovědi. (Gavora, 2010) Chráska dodává, že by otázky v dotazníku měly být předem pečlivě připravené a formulované, promyšleně za sebou řazené a respondenti na ně písemně odpovídají. (Chráska, 2007)

Gavora rozlišuje tři stupně otevřenosti otázek v dotazníku a to otázky uzavřené, polouzavřené a otevřené. (Gavora, 2010) Náš dotazník obsahuje 32 položek s převahem uzavřených položek, objevují se však i 4 položky, kde mohou respondenti odpovědět jinou odpovědí, než jsou jim nabízeny. Otevřená otázka je pouze jedna a má spíše informační charakter. Jedná se o otázku, která je zaměřena na zjištění věku respondentů, abychom si mohli ověřit, zda dotazovaní respondenti spadají do požadované věkové kategorie mladší mládeže - žáků druhého stupně základní školy.

Další položky byly řazeny dle chronologie výzkumných otázek.

Do dotazníku jsme také zařadily demografické otázky 4. – 6., s kterými ve výzkumu dále nepracujeme. Tyto položky jsou spíše pro zajímavost a případné další prohloubení výzkumné části v budoucnu.

4.7 Metoda analýzy dat

Jelikož byl vybrán k výzkumu náhodný výběr, prvním krokem k dosažení výsledků bylo oslovení několik vylosovaných škol a zjištění, zda nám bude umožněno výzkumné šetření provést. Zde musíme podotknout, že jsme se setkali s dvojitým přístupem. Dvě školy nás přijaly bez nějakých velkých problémů, s tím, že u jedné z nich jsme museli více představit a objasnit cíl naší práce. U obou těchto škol, jsme se však setkali se vstřícným přijetím a výzkum mohl být uskutečněn. Další školy nebyly ochotné k uskutečnění výzkumného šetření. Časté odmítnutí bylo z důvodu, zanedbání výuky, konání akcí, zahlcení dětí množstvím dotazníků či žádná reakce na výzvu.

Před hlavním výzkumem byl proveden předvýzkum, ve kterém jsme si ověřovali nosnost výzkumného nástroje. Přezvýzkumem bylo zjištěno, že respondenti neměli žádný problém s porozumění pokynů v dotazníku, že rozuměli všem položeným otázkám stejně, jako tvůrce dotazníku. Všichni požádaní respondenti, byli krátce seznámeni s problematikou dané práce a poté byli vyzváni k vyplnění dotazníku, který byl anonymní a zcela dobrovolný. Díky, plné účasti respondentů usuzujeme, že vybraná věková kategorie nemá žádný problém s vyplněním dotazníku, čili respondenti jsou ochotni se na výzkumu podílet. Ověřili jsme si také časovou náročnost dotazníku, který odpovídá předpokládané časové náročnosti, což je 10-15 minut.

Jak jsme již zmiňovali, dotazník obsahuje 32 položek s různým typem otevřenosti nebo uzavřenosti otázek. Dále jsme využili bipolárních škál u položek, kde jsme chtěli rozlišit dva póly protikladných vlastností. Jednalo se o položky dotazující se na vztahy, atmosféru aj. – tedy položky, u kterých jsme potřebovali zjistit více informací, aby pro nás odpovědi měly výpovědní váhu. V dotazníku byla použita filtrační otázka, zda dítě žije v úplné rodině (tedy zastoupené otcem i matkou). Celkem 44 dotazníků bylo z výzkumného šetření vyřazeno, z důvodu odpovědi, že dítě žije v neúplné rodině.

Fakt, že se zabýváme pouze úplnou rodinou, není nahodilý. Vycházíme z psychologie, která popisuje, že nemůžeme srovnávat dva nestejně prvky (v našem případě rodinu úplnou a rodinu neúplnou). Výchova v rodině s oběma rodiči je naprosto jiná, než výchova dítěte pouze s jedním rodičem. (Sobotková, 2007)

Dotazník byl distribuován osobně výzkumníkem ve školách v průběhu února 2017. Fakticky byl rozdán v tištěné podobě v deseti třídách základních škol. Jednalo se o 200 rozdaných dotazníků mezi respondenty. Z toho jsme získali 156 vyplněných dotazníků, které

jsme mohli použít ke sčítání dat. Data byla zpracována ručně pomocí čárkovací techniky, poté jsme je převedli do programu MS Office Excel, kde jsme s nimi dále pracovali.

U většiny položek bylo počítáno s absolutní a relativní četností. Zjišťovalo se také, zda žáci odpovídají pravdivě pomocí tzv. kontrolních položek, ve kterých výzkum zjišťoval podobnou věc odlišným způsobem. Většinu otázek jsme zpracovali graficky. Čísla s procenty udávají relativní četnost a čísla samotná vyjadřují absolutní četnost.

Na základě výsledků výzkumu byl definován závěr. Dotazníky a jejich vyhodnocení jsou archivovány u autora výzkumu.

5 VYHODNOCENÍ VÝZKUMU

V této kapitole budou prezentovány vlastní výsledky dotazníkového šetření. Odpovědi na otázky jsou zaznamenány graficky a výsledek je doprovázen psaným komentářem. Položky začínají všeobecnými údaji o respondentovi a jeho rodině, které jsme již rozebrali v kapitole výzkumná soubor, proto je zde nebudeme uvádět.

Otázka č. 7. Jak bys zhodnotil/a typickou atmosféru v rodině? (na škále 1 až 5 uveď Tvoji odpověď, přičemž 1 je nejbližší k výbovědi uvedené vlevo a 5 je nejbližší k výbovědi vpravo)

Otázka číslo 7 se týkala typické atmosféry v rodině, kterou jsme roztřídili do několika bipolárních škál, kde na jedné straně byly zastoupeny pojmy v kladném slova smyslu a na druhé straně byly pojmy se záporným nábojem. Škálu představovala čísla 1 až 5, kde číslo 1 bylo nejbližší ke kladnému pojmu a číslo 5 bylo nejbližší k opačnému slovu. Žáci kroužkovali číslo, dle toho, ke kterému pojmu se více kloní.

První škála byla vytvořena z pojmů „příjemná“ a „stresující“. U těchto pojmů bylo zakroužkované nejvíce číslo dva, které představovalo 39% (61) respondentů. Pouze o jedno procento méně 38% (58) respondentů, bylo dále zakroužkováno číslo jedna. Číslo tři získalo 20% (32) respondentů a číslo čtyři bylo zakroužkováno u 3% (5) respondentů. Číslo pět, nebylo zakroužkováno u žádného z respondentů.

Druhá škála byla utvořena z pojmů „radostná“ a „napjatá“, kde nejvíce respondentů kroužkovalo číslo jedna, 37% (58), číslo dva 36% (57), číslo tři 21% (33), číslo čtyři 5% (7) a číslo pět 1% (1) respondentů.

Třetí škála nesla pojmy „atmosféra vzájemného porozumění“ a „nikdo mi nerozumí“. Zde číslo jedna zakroužkovalo 27% (42) respondentů, číslo dva 45% (70), číslo tři 21% (33), číslo čtyři 6% (10) a číslo pět 1% (1) respondentů.

Předposlední škála nesla pojmy „vše prožíváme společně“ a „každý si řeší jen své věci“. Číslo jedna u této škály získalo 23% (35) respondentů, číslo dva 44% (69) respondentů, číslo tři 24% (38) respondentů, číslo čtyři 8% (13) a číslo pět 1% (1) respondentů. Poslední škála nesla pojmy „čínorodost“ a „nuda“, kde bylo číslo jedna zastoupeno ve 30% (47) dotazníků, číslo dva 44% (68), číslo tři 19% (30), číslo čtyři 6% (10) a číslo pět 1%

(1) respondentů. V tabulce můžeme vidět jasný průnik nejvíce zastoupených hodnot u položek.

Tabulka 1 Typická atmosféra v rodině

Příjemná	1 (38%)	2 (39%)	3 (20%)	4 (3%)	5 (0%)	Stresující
Radostná	1 (37%)	2 (36%)	3 21%	4 (5%)	5 (1%)	Napjatá
Atmosféra vzájemného porozumění	1 (27%)	2 (45%)	3 (21%)	4 (6%)	5 (1%)	Nikdo mi nerozumí
Vše prožíváme společně	1 (23%)	2 (44%)	3 (24%)	4 (8%)	5 (1%)	Každý si řeší jen své problémy
Činorodost	1 (30%)	2 (44%)	3 (19%)	4 (6%)	5 (1%)	Nuda

Otázka č. 8. Vztahy v rodině jsou:

V otázce číslo 8, jsme zjišťovali, opět pomocí škál, jaké jsou vztahy v rodině. První škále nesla pojmy „harmonické“ a „stresující“. U této škály bylo zastoupeno číslo jedna ve 30% (46) dotazníků, číslo dva 46% (74), číslo tři 22% (33), číslo čtyři 2% (3) a číslo pět nezakroužkoval žádný z respondentů, tedy 0% (0).

Druhá škála nesla pojmy „funkční“ a „disfunkční“, kdy jedničku zakroužkovalo 53% (83) respondentů, dvojku 35% (55), trojku 9% (14), čtyřku 3% (4) a pětku 0% (0) respondentů. Poslední škála nesla pojmy „respektující“ a „nerespektující“, kde jedničku zakroužkovalo 41% (64), dvojku 40% (62), trojku 15% (24) čtyřku 4% (6) a pětku nezakroužkoval žádný

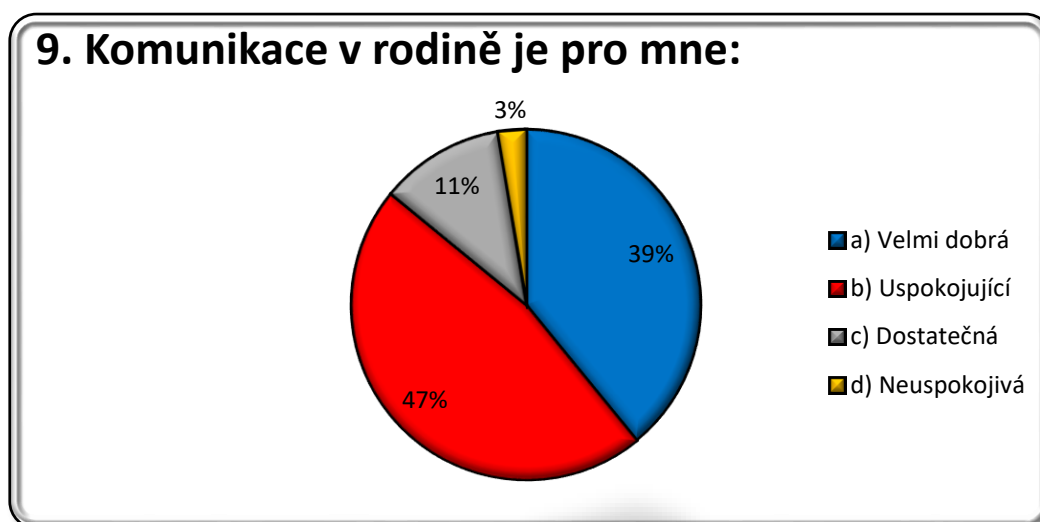
z respondentů. Z tabolky a ze získaných informací, můžeme vyvodit, že vztahy v rodině jsou spíše harmonické, funkční a respektující.

Tabulka 2 Vztahy v rodině

Harmonické	1 (30%)	2 (46%)	3 (22%)	4 (2%)	5 (0%)	Stresující
Funkční	1 (53%)	2 (35%)	3 (9%)	4 (3%)	5 (0%)	Disfunkční
Respektující	1 (41%)	2 (40%)	3 (15%)	4 (4%)	5 (0%)	Nerespektující

Otázka č. 9. Komunikace v rodině je pro mne:

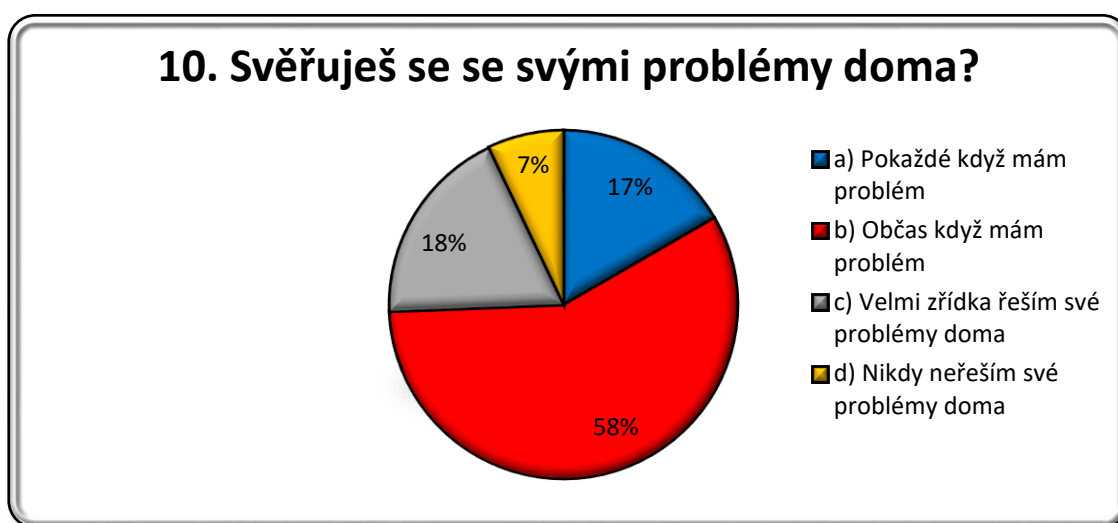
U otázky zkoumající jaká je v rodině komunikace, byla nejvíce zaspoupená odpověď za b, tedy uspokojující, jež můžeme číselně vyjádřit 47% (73). Druhá nejpočetnější odpověď byla a, tedy komunikace v rodině je velmi dobrá, což představovalo 39% (61). Pro 11% (18) respondentů je komunikace v rodině dostatečná a pro 3% (4) respondentů je komunikace v rodině neuspokojivá.

Graf 2 Komunikace v rodině

Otázka č. 10. Svěřuješ se se svými problémy doma?

Otázka číslo 10 je zaměřena na sdílení a svěřování problémů v rodině. Nejvíce respondentů vybíralo odpověď b, která představovala občasné svěřování problémů, jednalo se tedy o 58% (90) respondentů. Dalšími velmi těsnými výpověďmi, co se do četností odpovědí týče, byly odpovědi c – velmi zřídka řeším své problémy doma 18% (29) a odpověď a – problémy svěřuji se pokaždé, když je mám 17% (26). Nejméně zastoupena odpověď, byla odpověď d – nikdy neřeším své problémy doma, kterou činilo 7% (11) respondentů.

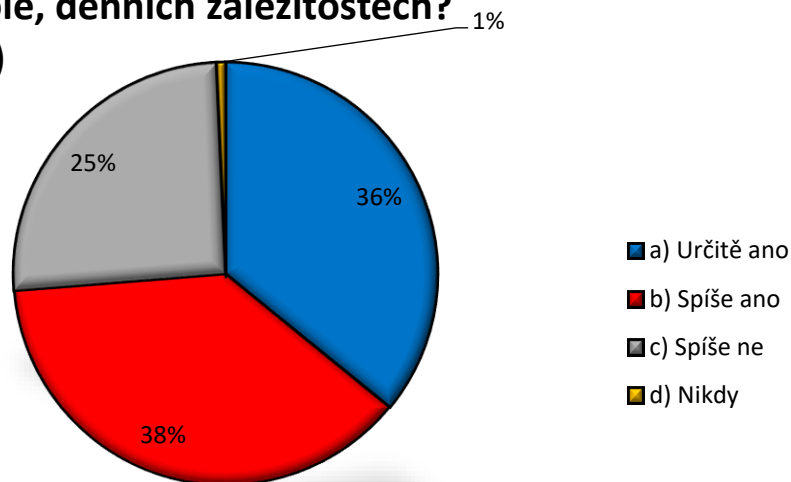

Graf 3 Svěřování problémů v domácím prostředí

Otázka č. 11. Mluvíš doma s rodiči (nebo sourozenci) o průběhu dne ve škole, denních záležitostech? (Prožitky, zážitky,...)

Naše další otázka se zabývala tím, zda děti doma mluví s rodiči o svých denních činnostech, zážitcích či prožitcích. Nejčastější odpověď byla odpověď b – spíše ano, kterou zaškrtnulo 38% (59) respondentů. Druhou nejčastější odpovědí byla odpověď a – určitě ano, která měla 36% (56) respondentů. Dále pak odpovídali respondenti odpovědí c – spíše ne, kterou zaškrtnulo 25% (40) respondentů. Pouze jeden respondent, zaznačil odpověď d - nikdy, což značí 1% (1) v grafu.

11. Mluvíš doma s rodiči (nebo sourozenci) o průběhu dne ve škole, denních záležitostech? (Prožitky, zážitky,...)

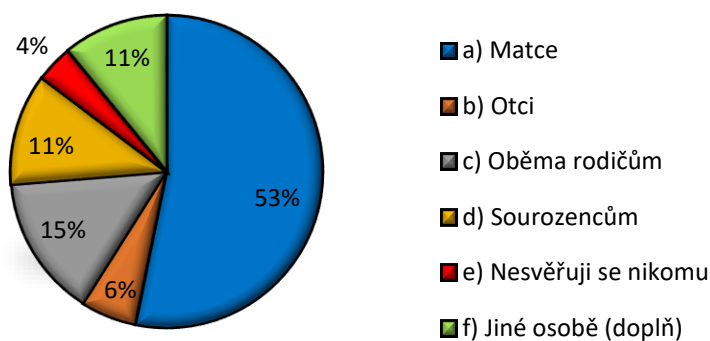

Graf 4 Sdílení o průběhu dne

Otázka č. 12. Pokud se svěřuješ, tak komu nejčastěji?

Naši respondenti v otázce číslo 12 zaměřené na to, komu se nejčastěji svěřují, odpovídali více jak z poloviny volbou A – matce, která vyjadřuje 53% (83) respondentů. Další nejvíce zastoupenou odpovědí byla odpověď C – oběma rodičům 15% (23) respondentů. Dále respondenti volili z odpovědí D – sourozencům 11% (18) a F – jiné osobě 11% (17). U odpovědi F – jiné osobě, byly nejčastěji uváděny možnosti jako prarodičům, kamarádům, sourozencům, Bohu, aj. Otec, který se skrýval pod odpovědí B, byl uveden u 6% (9) respondentů. Nejméně zastoupená odpověď byla E – nesvěřuji se nikomu, jež uvádělo 4% (6) respondentů.

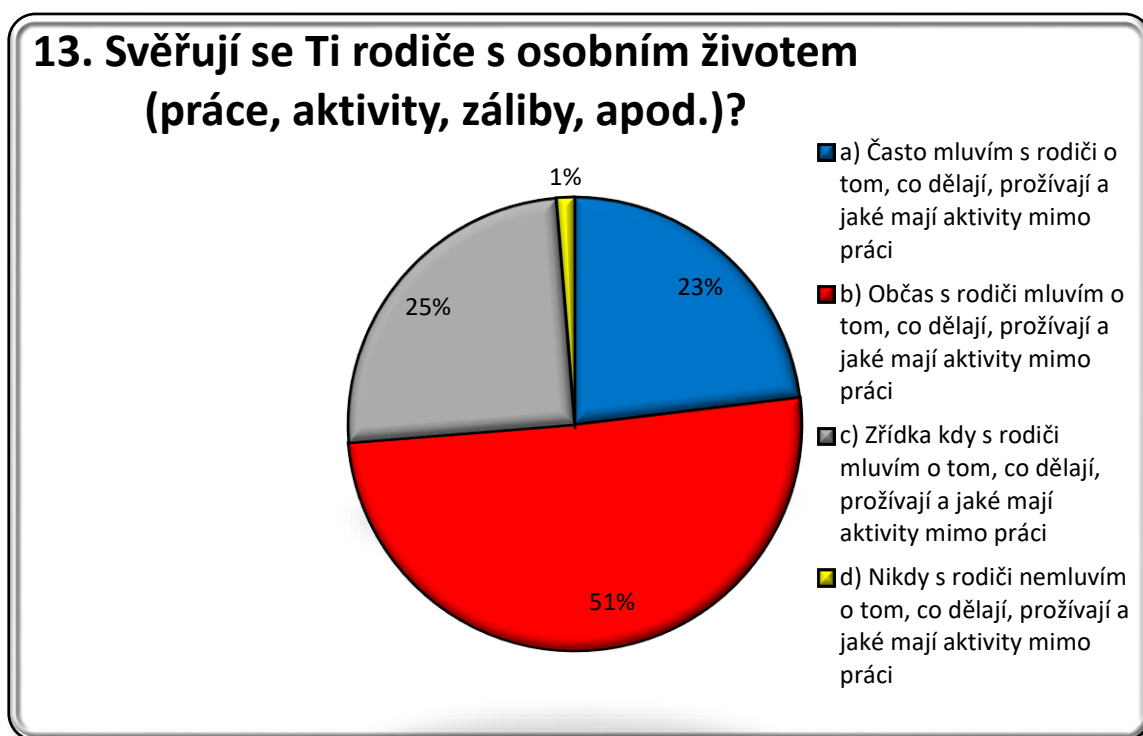
12. Pokud se svěřuješ, tak komu nejčastěji?

Graf 5 Svěřování v domácím prostředí

Otázka č. 13. Svěřují se Ti rodiče s osobním životem (práce, aktivity, záliby, apod.)?

Otázka číslo 13 se tázala na oblast svěřování rodičů dětem s jejich osobním životem. Nejčastěji se zde objevovala výpověď B – Občas s rodiči mluvím o tom, co dělají, prožívají a jaké mají aktivity mimo práci a to u 51% (79) respondentů. Další nejvíce zastoupená výpověď, byla výpověď C - Zřídka kdy s rodiči mluvím o tom, co dělají, prožívají a jaké mají aktivity mimo práci, která byla zastoupena 25% (39) respondentů. Dále děti uváděli, výpověď A - Často mluvím s rodiči o tom, co dělají, prožívají a jaké mají aktivity mimo práci a to v 23% (36) respondentů. Nejmenší zastoupení měla odpověď D - Nikdy s rodiči nemluvím o tom, co dělají, prožívají a jaké mají aktivity mimo práci, která byla zaškrtnuta 1% (2) respondentů.

Graf 6 Rodiče a jejich svěřování dětem

Otázka č. 14. Jako rodina (základní – otec, matka, děti) se účastníme rodinných příležitostí – svátků? (Návštěvy, narozeniny, Vánoce, Velikonoce, dovolené,...prožíváme společně)

Otázka číslo 14 se věnovala zjišťování, zda rodina společně prožívá společné události. Ve velké většině byly odpovědi kladné. Nejčastější odpověď byla A – vždycky, která získala 66% (103) respondentů. Dále respondenti odpovídali odpovědí B – často, s počtem 31%

(49). Odpověď C – ojediněle, se objevila v této otázce pouze ve 3% (4). Poslední odpověď, kterou znázorňovalo písmeno D – nikdy, nebylo vůbec zastoupeno, tedy 0% (0).

Graf 7 Rodina a rodinné příležitosti

Otázka č. 15. Tyto akce jsou pro mne:

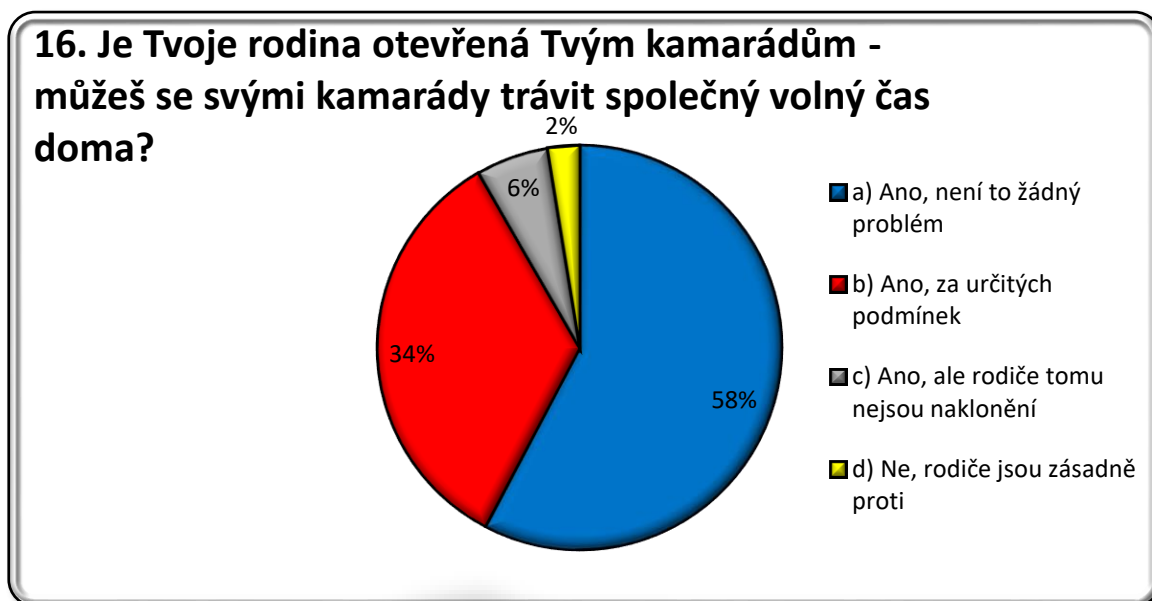
U otázky číslo 15, jsme použili bipolární škály, kde na jedné straně byly zastoupeny pojmy v kladném slova smyslu a na druhé straně byly pojmy se záporným nábojem. Škálu představovala čísla 1 až 5, kde číslo 1 bylo nejbližší ke kladnému spolu a číslo 5 bylo nejbližší k bipolárnímu slovu. Žáci kroužkovali, číslo, dle toho, ke kterému pojmu se více kloní. První škála představovala pojmy „příjemné“ a „nepříjemné“. Číslem jedna odpovědělo 67% (105) respondentů, číslem dva 27% (42), číslem tři 4% (6), číslem čtyři 1% (2) a číslem pět 1% (1) respondentů. Druhá škála představovala pojmy „Těším se na ně“ a „Ať už je to za námi“. V této škále bylo zaznamenáno u čísla jedna 64% (100) respondentů, u čísla dva 23% (36), čísla tři 10% (15), čísla čtyři 3% (4) a u čísla pět 1% (1) respondentů. U třetí škály byly pojmy položeny jako „Vyhledávám je“ a „Nevyhledávám je“. U čísla jedna bylo zastoupeno 25% (40) odpovědí respondentů, u čísla dva 40% (62), u čísla tři 18% (28), u čísla čtyři 11% (17) a u čísla pět 6% (9) respondentů. Poslední škála věnovala pozornost tomu, zda se žáci rodinných akcí zúčastňují, či nikoliv. U čísla jedna jsme zaznamenali 72% (112) odpovědí, u čísla dva 21% (32), u čísla tři 6% (10), u čísla čtyři 3% (2) a u čísla pět nebyla zaznamenána žádná odpověď. Z těchto informací nám vyplývá, že ve všech škálách, kromě škály druhé (vyhledávám je – nevyhledávám je), byly odpovědi nejvíce zastoupené v čísle jedna. Druhá škála byla nejvíce zastoupená v čísle dva.

Tabulka 3 Rodinné akce

Příjemné	1 (67%)	2 (27%)	3 (4%)	4 (1%)	5 (1%)	Nepříjemné
Těším se na ně	1 (64%)	2 (23%)	3 (10%)	4 (3%)	5 (1%)	At' už je to za námi
Vyhledávám je	1 (25%)	2 (40%)	3 (18%)	4 (11%)	5 (6%)	Nevyhledávám je
Zúčastňuji se jich	1 (72%)	2 (21%)	3 (6%)	4 (3%)	5 (0%)	Nezúčastňuji se jich

Otázka č. 16. Je Tvoje rodina otevřená Tvým kamarádům – můžeš se svými kamarády trávit společný volný čas doma?

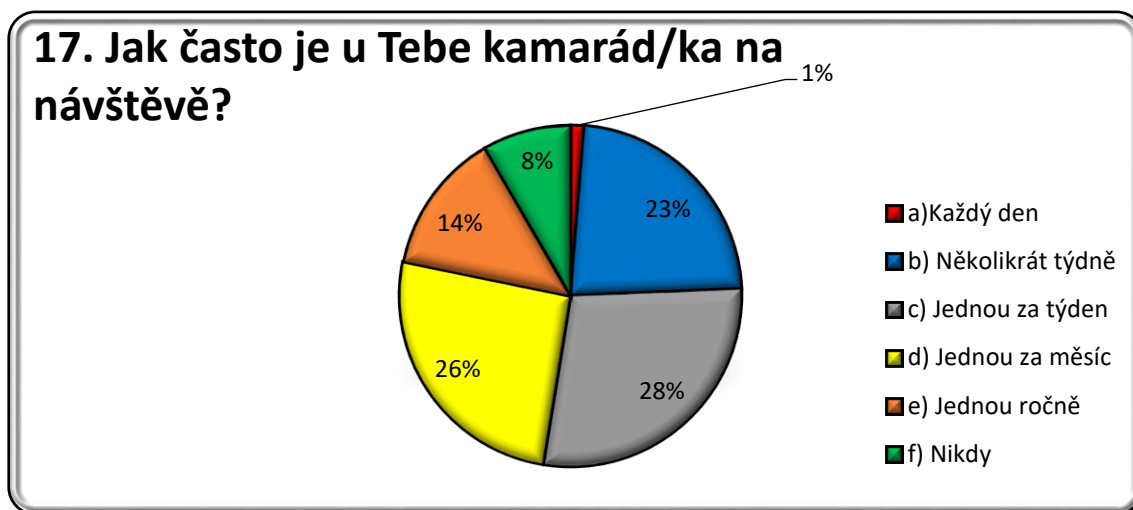
V otázce číslo 16 odpovídali respondenti na otázku, zda je jejich rodina otevřená jejich kamarádům. Nejvíce respondentů vybíralo odpověď A – Ano, není to žádný problém 58% (90), dále pak B - Ano, za určitých podmínek 34% (53), pak C – Ano, ale rodiče tomu nejsou nakloněné 6% (9) a D – Ne, rodiče jsou zásadně proti, 2% (4).

Graf 8 Otevřenost rodiny vůči kamarádům respondentů

Otázka č. 17. Jak často je u Tebe kamarád/ka na návštěvě?

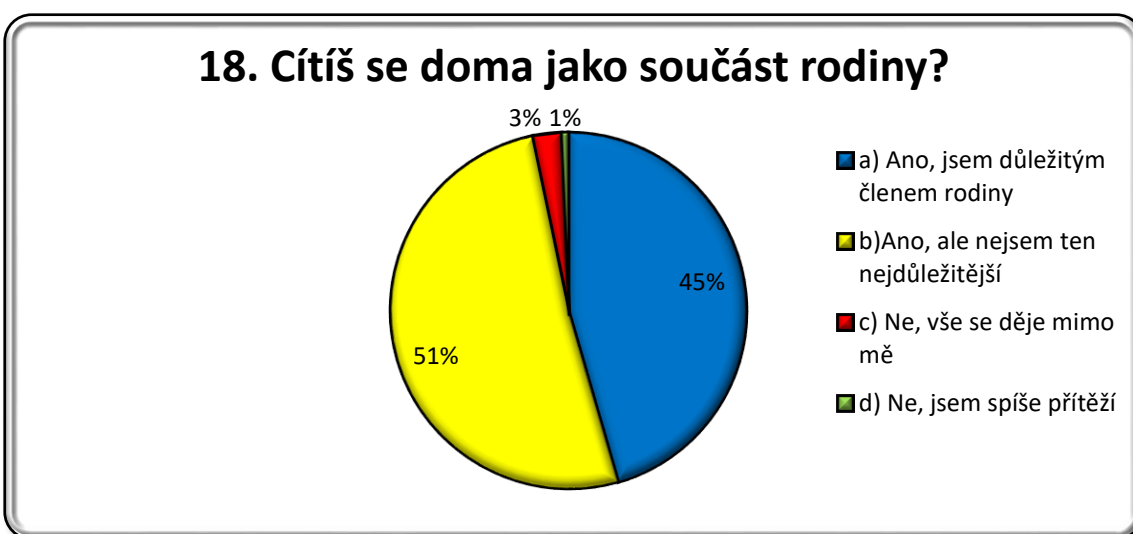
V otázce číslo 17 měli respondenti odpovídat na otázku, jak často je u nich kamarád/ka na návštěvě. V odpovědi A – každý den, odpovědělo 1% (2) respondentů, u odpovědi B - několikrát týdně, bylo zaznamenáno 23% (36) odpovědí, u C – jednou za týden 28% (44), u D – jednou za měsíc 26% (40), u E – jednou ročně 14% (21) a u F – nikdy 8% (13).

Graf 9 Častost návštěv přátel respondenta

Otázka č. 18. Cítíš se doma jako součást rodiny?

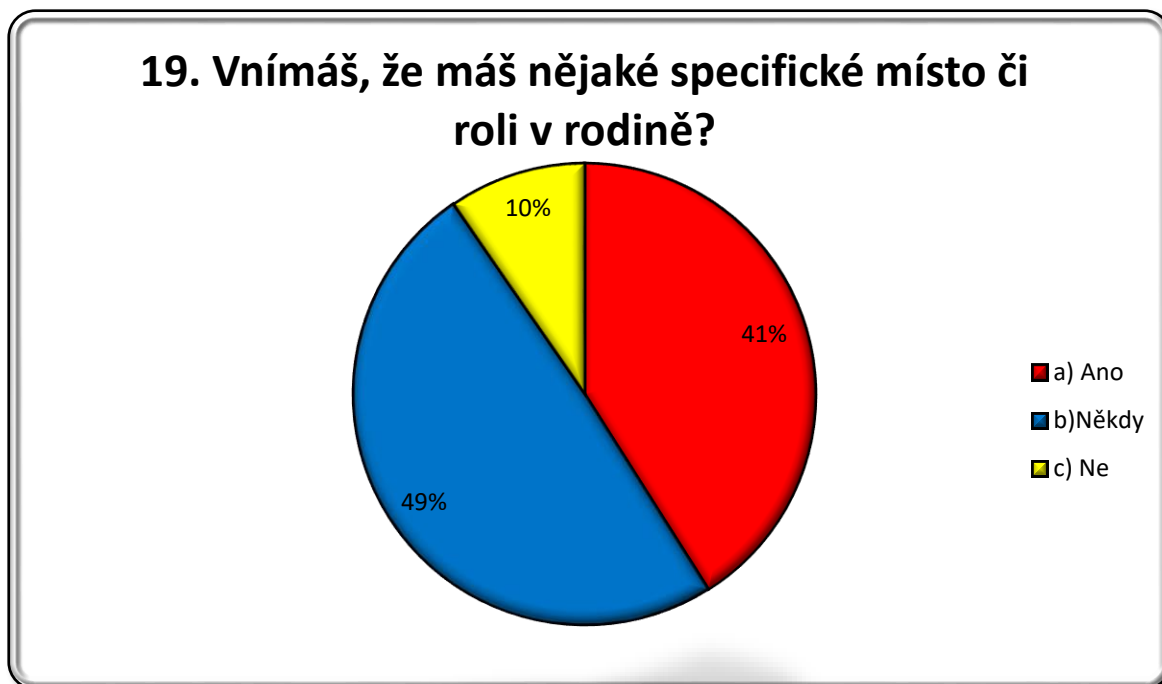
Otázka číslo 18 zjišťovala, zda se respondenti cítí doma jako součást rodiny. U možnosti A – ano, jsem důležitým členem rodiny, bylo zaznamenáno 45% (71) respondentů. U možnosti B – ano, ale nejsem ten nejdůležitější 51% (80), C – ne, vše se děje mimo mě 3% (4) a u D – ne, jsem spíše přítěží 1% (1) respondentů.

Graf 10 Respondent jako součást rodiny

Otázka č. 19. Vnímáš, že máš nějaké specifické místo či roli v rodině?

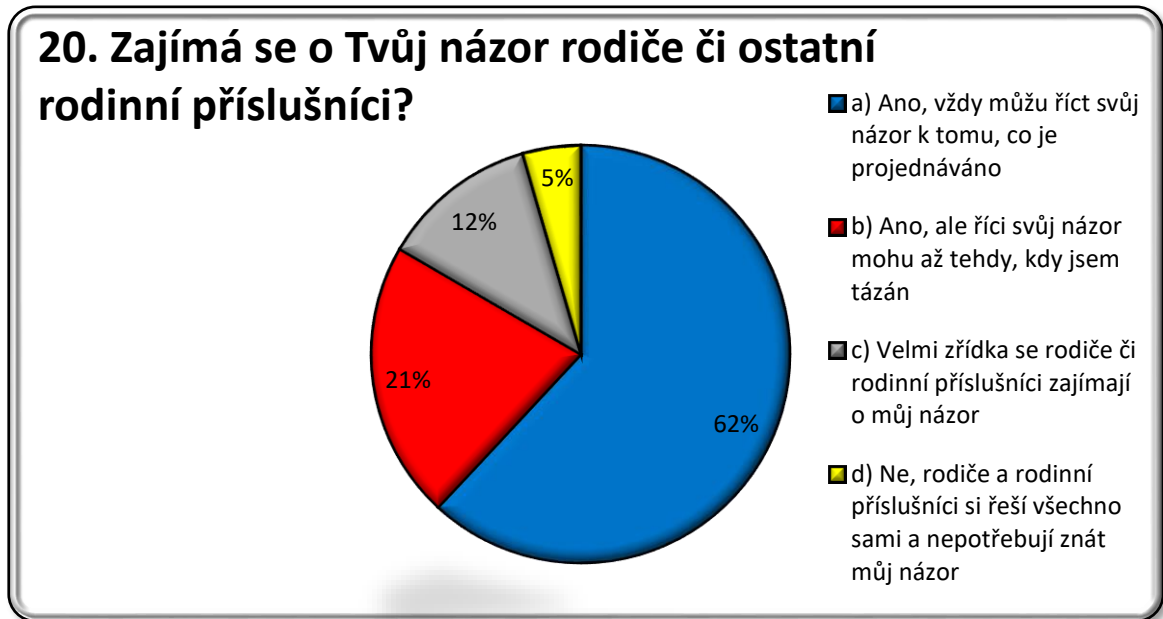
Otázka 19 zjišťovala, zda respondent vnímá v rodině své specifické místo. Respondenti odpovídali převážně odpovědí B – někdy 49% (77), dále pak byla zastoupena možnost A – ano 41% (64) a odpověď C – ne, byla zastoupena 10% (15) odpovědí respondentů.

Graf 11 Respondent a jeho role v rodině

Otázka č. 20. Zajímá se o Tvůj názor rodiče či ostatní rodinní příslušníci?

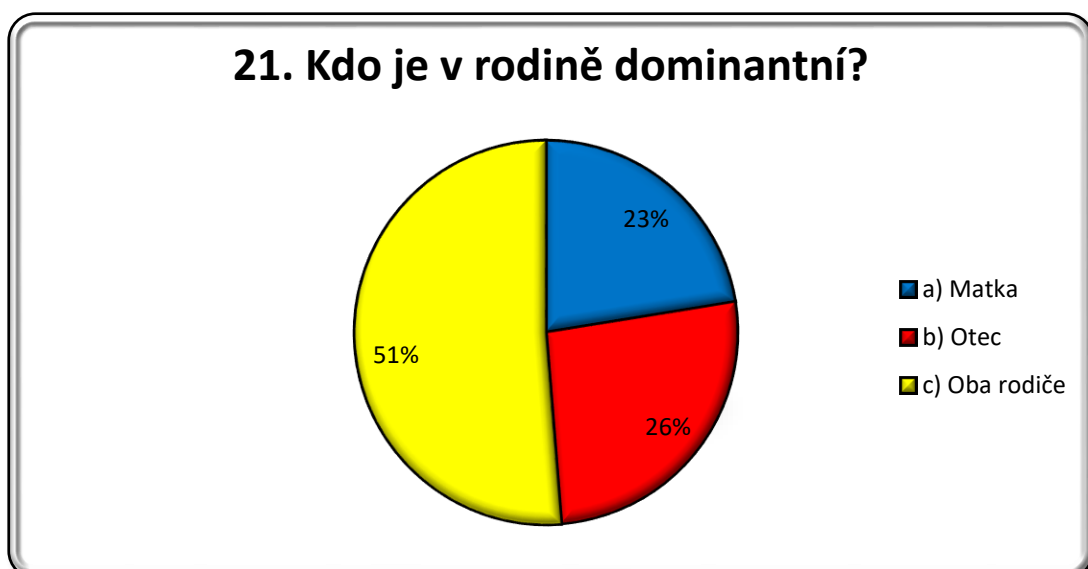
Ve 20. otázce jsme zjišťovali, zda se rodiče či ostatní rodinní příslušníci zajímají o názory respondentů. V odpovědi A – ano, vždy můžu říct svůj názor k tomu, co je projednáváno, bylo zaznamenáno 62% (97) odpovědí respondentů, B – ano, ale říci svůj názor mohu až tehdy, kdy jsem tázán 21% (33), C – velmi zřídka se rodiče či rodinní příslušníci zajímají o můj názor, bylo zastoupeno 12% (19) respondenty a odpověď D- ne, rodiče a rodinní příslušníci si řeší všechno sami a nepotřebují znát můj názor, bylo zastoupeno 5% (7) respondenty.

Graf 12 Zájem rodičů o názory respondentů

Otázka č. 21. Kdo je v rodině dominantní?

Ve 21. otázce zjišťujeme kdo je v rodině dominantní. Respondenti odpovídali u možnosti A – matka ve 23% (35), B – otec 26% (41) a nejvíce zastoupená odpověď byla C – oba rodiče stejně, na kterou odpovědělo 51% (80) respondentů.

Graf 13 Dominantní osoba v rodině

Otázka č. 22. Dodává Ti rodina pocit štěstí, útěchy, bezpečí?

Otázka číslo 22 zjišťovala jasný pohled na to, zda dodává rodina respondentům pocit štěstí, útěchy a bezpečí. V 93% (145) byla zastoupena odpověď A – ano a ve zbylých 7% (11), byla uvedena odpověď B – ne.

Graf 14 Rodina a pocit štěstí, útěchy, bezpečí

Otázka č. 23. O jaké hodnoty se opírá Tvoje rodina? (můžeš vybrat více odpovědí)

U otázky číslo 23, mohli respondenti odpovědět více možnostmi, proto jsme tuto otázku nevyhodnotili pomocí procent. Tato položka měla zjistit, o jaké hodnoty se opírá respondentova rodina. Nejvíce zastoupené položky byly C – důvěra, kterou zakroužkovalo 114 respondentů, B – komunikace, kterou zakroužkovalo 108 respondentů, H – podpora a pomoc, kterou zakroužkovalo 108 respondentů, D – láska – sounáležitost, kterou zakroužkovalo 92 respondentů, F - materiální zajištění (např. dům, oděv, jídlo,...), kterou zakroužkovalo 91 respondentů, E – respekt, kterou zakroužkovalo 81 respondentů, G – porozumění, kterou zakroužkovalo 80 respondentů, J – úspěch, kterou zakroužkovalo 62 respondentů, A – víra, kterou zakroužkovalo 47 respondentů, I – peníze, kterou zakroužkovalo 41 respondentů a nejméně zakroužkovaná odpověď byla K – kariéra a to 33 respondenty.

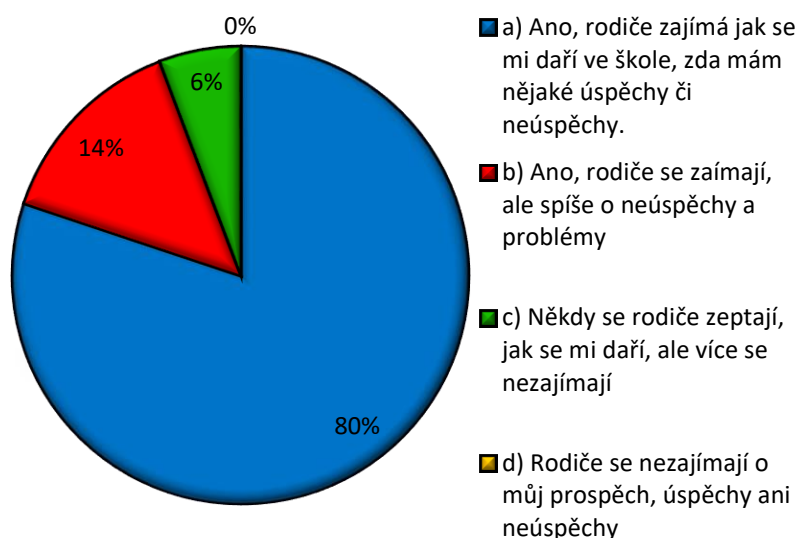

Graf 15 Rodina a hodnoty, o které se opírá

Otázka č. 24. Zajímají se rodiče o Tvůj stav ve škole? (Myslíme tím nyní, v období druhého stupně)

Otázka číslo 24 zjišťovala, zda se rodiče zajímají o stav respondentů ve škole, v období druhého stupně. Respondenti jednoznačně nejvíce odpovídali možností A – ano, rodiče zajímá jak se mi daří ve škole, zda mám nějaké úspěchy či neúspěchy, bylo zde zaznamenáno 80% (125) odpovědí respondentů. Dále pak odpovídali možností B – ano, rodiče se zajímají, ale spíše o neúspěchy a problémy, kterou respondenti kroužkovali v 14% (22). Možnost C – někdy se rodiče zeptají, jak se mi daří, ale více se nezajímají, byla zakroužkovaná v 6% (9) respondentů. Poslední odpověď D – rodiče se nezajímají o můj prospěch, úspěchy ani neúspěchy, nebyla odpovězena ani jednou, tedy 0% (0).

24. Zajímají se rodiče o Tvůj stav ve škole? (Myslíme tím nyní, v období druhého stupně)

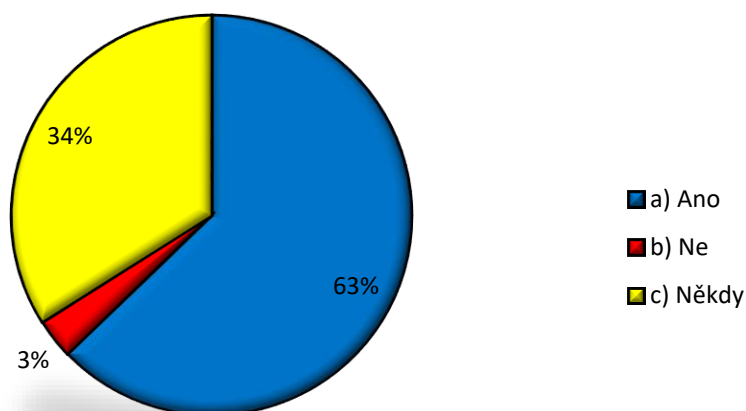

Graf 16 Zájem rodičů o respondentův stav ve škole

Otázka č. 25. Zajímají se rodiče o Tvůj volný čas – trávení volného času, jeho náplň, aktivity?

Otázka číslo 25 se zabývala zjišťováním, zda se rodiče zajímají o trávení volného času respondenta, jeho náplň a aktivitami. V 63% (98) respondenti odpověděli ano, 34% (53) respondentů odpovědělo někdy a pouze 3% (5) respondentů odpovědělo ne.

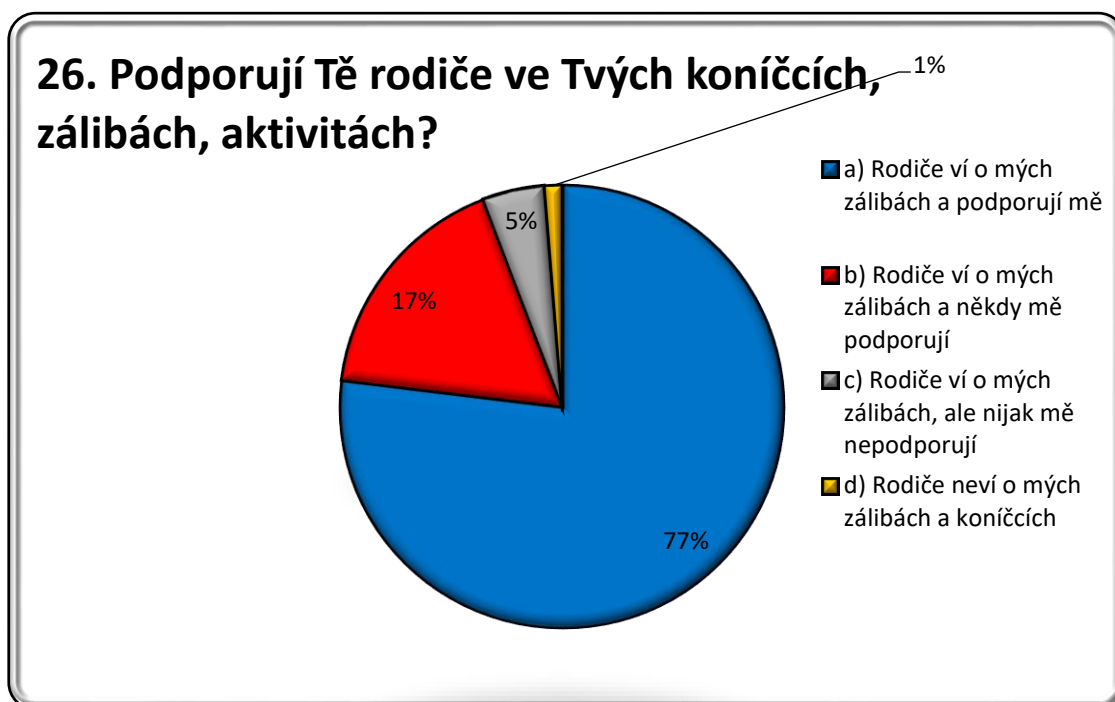
25. Zajímají se rodiče o Tvůj volný čas - trávení volného času, jeho náplň, aktivity?

Graf 17 Zájem rodičů o trávení volného času

Otázka č. 26. Podporují Tě rodiče ve Tvých koníčcích, zálibách, aktivitách? (nemyslí se finančně, ale např. dováží-li Tě do kroužků, vyzvedává Tě, zajímá se, jak jsi úspěšný/á,...)

V otázce číslo 26 jsme zjišťovali, zda rodiče podporují respondenty v koníčcích, zálibách nebo aktivitách. Tato otázka byla myšlena spíše tak, zdali rodiče respondenty na aktivity, dováží nebo je vyzvedávají, zajímají se, jak jsou úspěšní, tedy není zde myšlena podpora pouze z finanční stránky. Respondenti odpovídali nejvíce možností A – rodiče ví o mých zálibách a podporují mě, kterou zakroužkovalo 77% (120) respondentů. Dále byla uváděna možnost B – rodiče ví o mých zálibách a někdy mě podporují, kterou zakroužkovalo 17% (27) respondentů. Možnost C – rodiče ví o mých zálibách, ale nijak mě nepodporují, byla zastoupena 5% (7) respondentů a možnost D – rodiče neví o mých zálibách a koníčcích, zakroužkovalo 1% (2) respondentů.

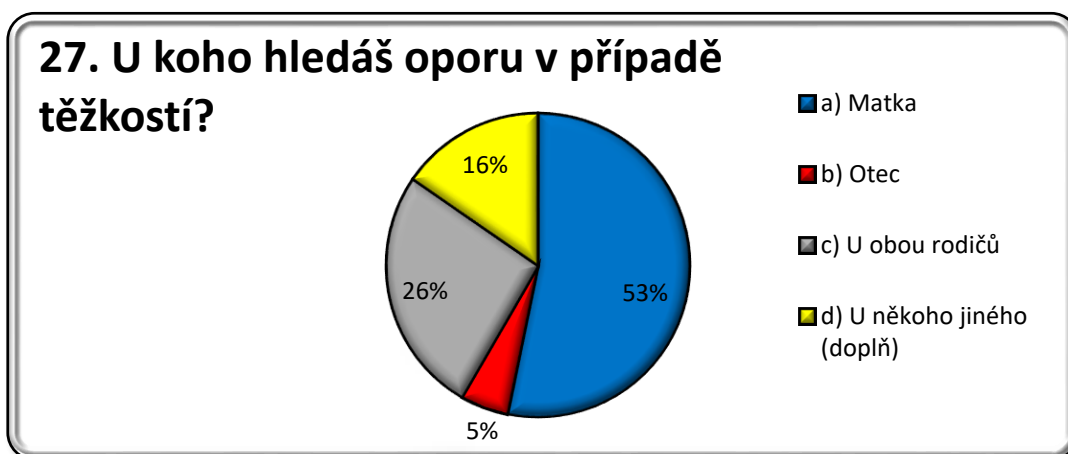

Graf 18 Podpora rodičů ve volnočasových aktivitách

Otázka č. 27. U koho hledáš oporu v případě těžkostí?

Ve 27. Otázce jsme zjišťovali, u koho hledá respondent oporu v případě těžkostí. Nejvíce odpovědí zaznamenala položka A – matka, která byla zakroužkována 53% (83) respondenty. Dále respondenti kroužkovali odpověď C – u obou rodičů, která získala 26% (41) respondentů. Odpověď B – otec, zakroužkovalo pouze 5% (8) respondentů. Dále odpovídali

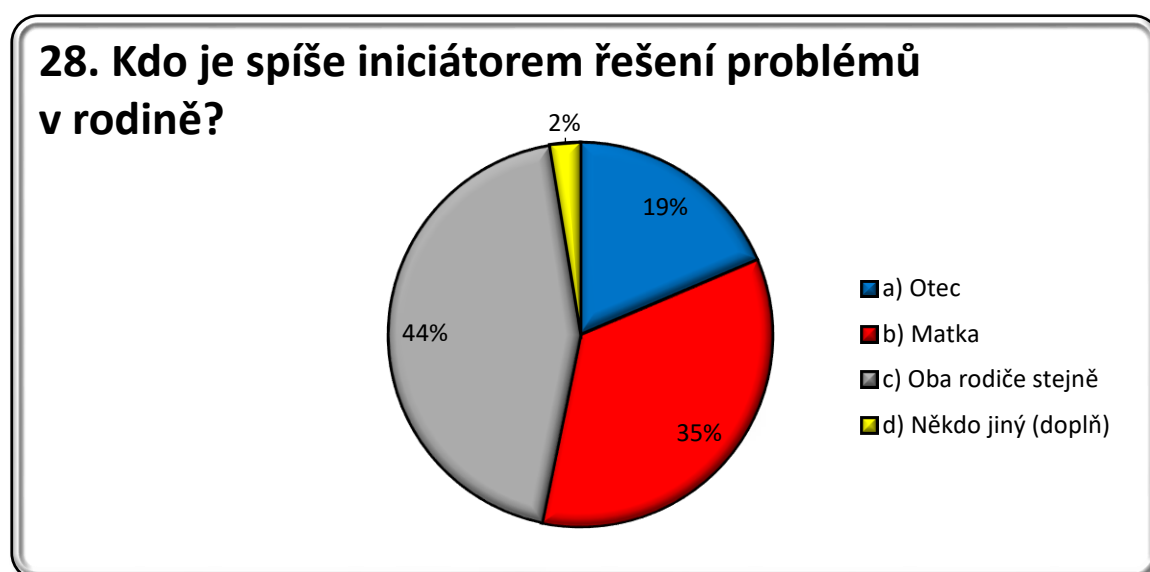
respondenti odpovědí D – u někoho jiného 15% (24), kde uváděli nejčastěji kamarády, Boha, prarodiče, sourozence, aj.

Graf 19 Opora v případě těžkostí

Otázka č. 28. Kdo je spíše iniciátorem řešení problémů v rodině?

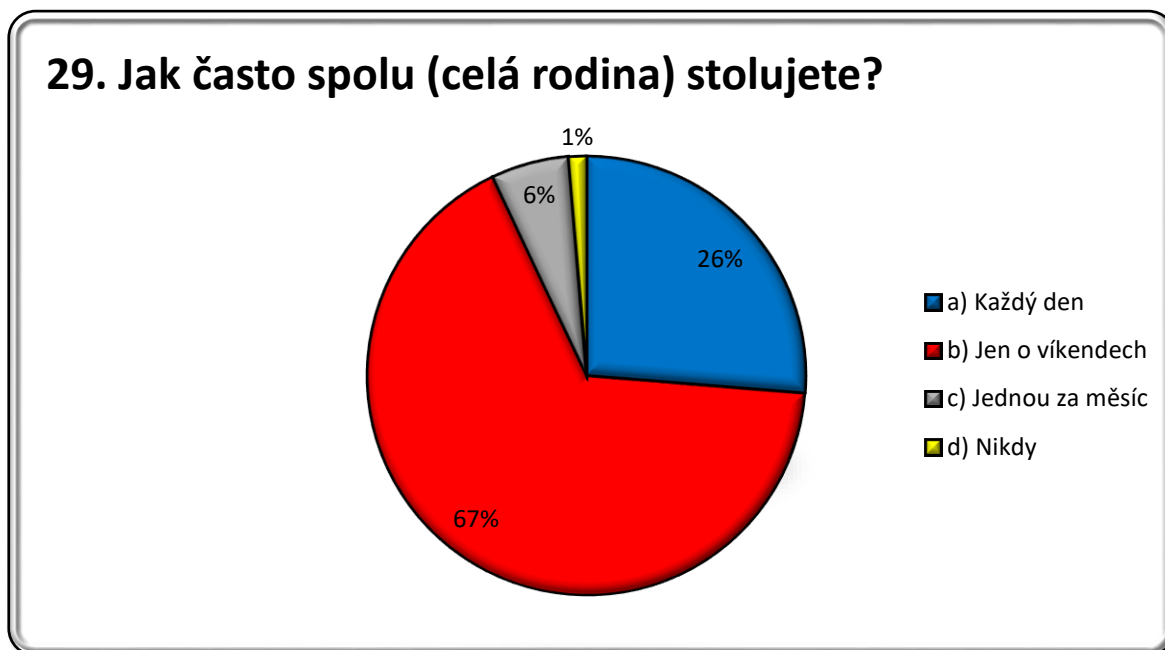
Otázka číslo 28 byla zaměřena na zjišťování, kdo je iniciátorem řešení problémů v rodině. Zde v největším měřítku odpovídali respondenti možností C – oba rodiče stejně, kde bylo zaznamenáno 44% (69) respondentů. Dále byla často zastoupena možnost B – matka, kterou respondenti zaznamenali ve 35% (54). Dále byla zastoupena možnost A – otec, kterou zakroužkovalo 19% (29) respondentů. Poslední zastoupená možnost byla D – někdo jiný, která byla uvedena u 2 % (4) respondentů. V této možnosti byli nejčastěji uváděni sourozenci či prarodiče.

Graf 20 Iniciátor problémů

Otázka č. 29. Jak často spolu (celá rodina) stolujete?

Otázka číslo 29 byla zaměřena na to, jak často spolu celá rodina stoluje. Nejčastěji respondenti vybírali možnost B – jen o víkendech, která byla uvedena u 67% (104) respondentů. Dále byla uváděna možnost A – každý den, kterou respondenti zakroužkovali ve 26% (41). Možnost C – jednou za měsíc, byla uvedena u 6% (9) respondentů a možnost D – nikdy byla uvedena pouze u 1% (2) respondentů.

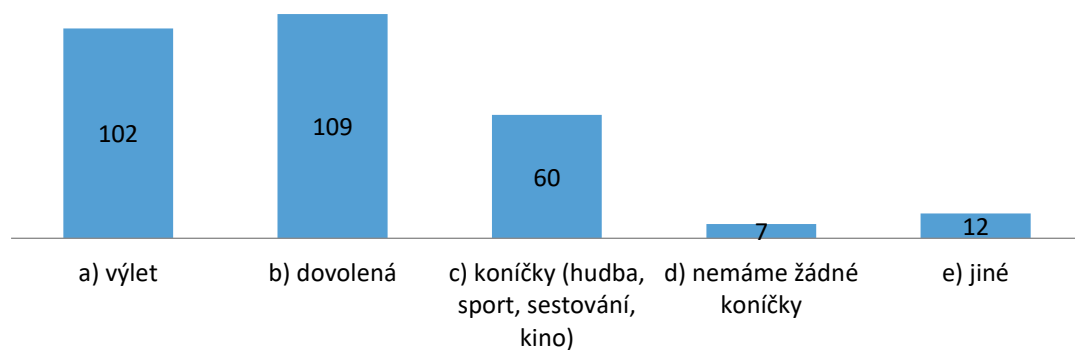

Graf 21 Stolování v rodině

Otázka č. 30. Máte nějaké společné rodinné aktivity, záliby, které vás spojují a které spolu děláte? (můžeš zaznačit více odpovědí)

Otázka číslo 30, byla zaměřena na to, zda má rodina nějaké společné aktivity, záliby, které by je spojovaly a které spolu praktikují. Díky tomu, že mohli respondenti uvádět více možností, nevyhodnocovali jsme tuto otázku na %, ale použili jsme absolutní četnosti daných možností. Možnost A – výlet, zakroužkovalo 102 respondentů, možnost B – dovolená, zakroužkovalo 109 respondentů, možnost C - koníčky (hudba, sport, cestování kino), zakroužkovalo 60 respondentů, možnost D – nemáme žádné společné aktivity, zakroužkovalo 7 respondentů a možnost E - jiné, zakroužkovalo 12 respondentů, kteří uváděli jako starání se o domácí zvířata, posezení s rodinou a povídání si, hokejové zápasy, navštěvování bohoslužeb či společná modlitba, aj.

30. Máte nějaké společné rodinné aktivity, záliby, které vás spojují a které spolu děláte? (můžeš zaznačit i více odpovědí)

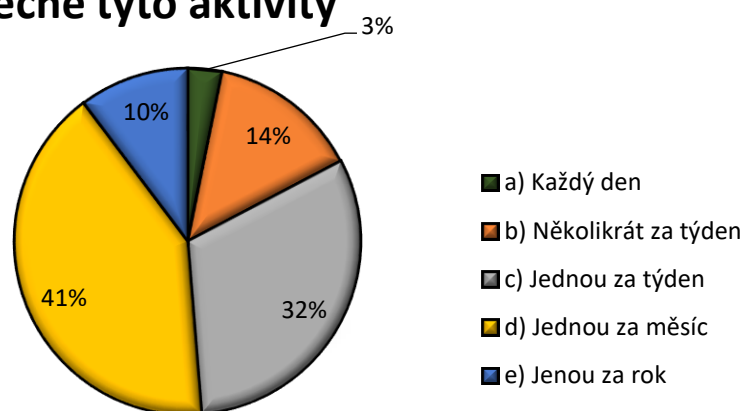

Graf 22 Společné rodinné aktivity

Otázka č. 31. Jak často společně tyto aktivity praktikujete?

Otázka číslo 31 je zaměřena na problematiku společně praktikujících aktivit. Respondenti mají tedy odpovídat, jak často společně aktivity, uvedené v předešlé otázce, praktikují. Možnost A – každý den, byla zastoupena 3% (5), možnost B – několikrát za týden, byla zastoupena 14% (22), možnost C – jednou za týden, byla zastoupena 32% (49), možnost D – jednou za měsíc, byla zastoupena 41% (64) a možnost E – jednou za rok, byla zastoupena 10% (16) respondenty.

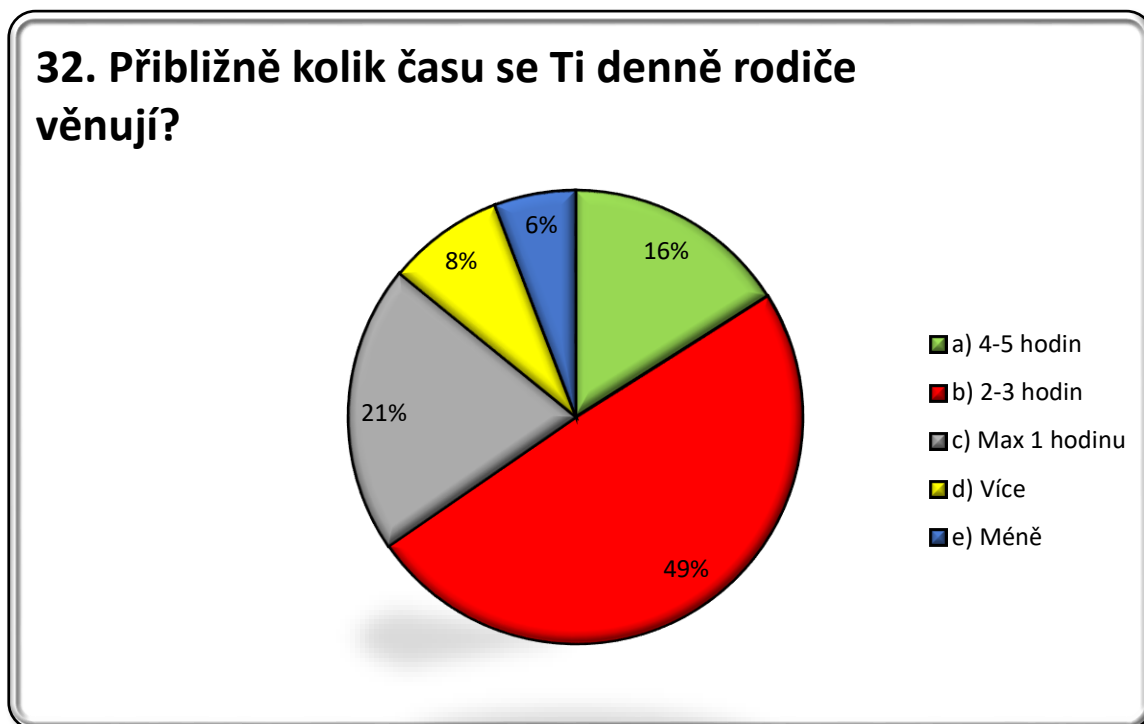
31. Jak často společně tyto aktivity praktikujete?

Graf 23 Praktikování společných rodinných aktivit

Otázka č. 32. Přibližně kolik času se Ti denně rodiče věnují?

Poslední otázka v dotazníku byla zaměřena na to, kolik času věnují rodiče denně respondentům. Možnost A- 4-5 hodin, byla zastoupena 16% (25) respondentů, možnost B – 2-3 hodin, byla zastoupena 46% (77) respondentů. Možnost C - max 1 hodinu, byla zastoupena 21% (32) respondentů, možnost E – více, byla zastoupena 8% (13) respondentů. Poslední možnost F – méně, byla zastoupena 6% (9) respondentů.

Graf 24 Čas, který rodiče věnují dětem

5.1 Interpretace a shrnutí dat

Náš výzkum jsme si podrobně rozebrali v přecházející kapitole a nyní bychom dali získané informace do spojitosti s výzkumnými cíli. Hlavní výzkumný cíl tedy zní: **Zjistit názory žáků základní školy na dezintegraci a atomizaci rodiny.** Z tohoto hlavního výzkumného cíle, vycházejí dílčí výzkumné cíle, ke kterým také odpovídají určité otázky v dotazníku. První dílčí výzkumný cíl zní: **zhodnotit vnímání typické atmosféry v rodině pohledem respondentů.** K tomuto dílčímu výzkumnému cíli, patřily škálové otázky číslo 7, 8, 22, 23. Dle otázky číslo 7 a získaných informací vycházíme z toho, že respondenti se v rodinách cítí spíše příjemně a radostně, v rodinách převládá atmosféra vzájemného porozumění, často prožívají věci společně a nenudí se. Dle otázky číslo 7 můžeme konstatovat, že vztahy v rodinách také inklinují k harmonii, jsou dle respondentů převážně funkční a osoby

se navzájem respektují. Z otázky číslo 22 nám jasně vyplývá, že respondenti vnímají rodinu až v 93% (145) jako útočiště pro štěstí, útěchu a bezpečí. Je zde také důležitá otázka postavení hodnot v rodině. Tuto problematiku hodnot nám zjišťovala otázka číslo 23. Otázka, kde v převaze bylo zaznamenáno, že hodnoty, které rodina respondentů uznává, jsou komunikace, důvěra, podpora a pomoc, láska – sounáležitost, aj. Tyto uvedené informace mají pro nás jasný signál, že rodiny, ze kterých respondenti pocházejí, nesou aspekty zdravé rodiny. Jak jsme již uvedli v teoretické části, ve zdravé rodině jsou vztahy harmonické a role jsou jasně vymezené a vzájemně respektované. (Šulová, 2004)

Další dílčí výzkumný cíl zní: **analyzovat úroveň sdílení denních prožitků a komunikace v rodině pohledem respondentů**. K tomuto cíli se pojí otázky v dotazníku číslo 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17. Z těchto otázek a informací, které jsme z nich zjistili, vychází, že respondenti ve větší převaze hovoří s rodiči o svých denních záležitostech, že se svěřují ve velké míře rodičům nebo rodinným příslušníkům. Získané informace také uvádí, že rodiny respondentů až v 66% (103), společně vždycky tráví rodinné příležitosti a svátky, a respondenti se na tyto akce těší, jsou pro ně příjemné, zúčastňují se jich a sami mají o ně zájem. Také z informací vyplývá, že rodiny respondentů nejsou tolik uzavřené, a děti mají možnost trávit čas se svými kamarády u nich doma. Tyto informace nás opět přesvědčují o tom, že rodiny respondentů vytvářejí ve větším % jednotu právě tím, že se společně rodina sdílí o prožitcích, zážitcích, že společně komunikují - komunikace ve větší míře velmi dobrá (39%) nebo uspokojivá (47%). Komunikace je velmi důležitá pro rodinu i v případech, že se jedná o řešení problémů. Jedinci se zde učí sami na sobě pracovat, a tím přispívají ke zkvalitnění vztahů jak v rodině, tak ve společnosti. Pokud jedinci společně nekomunikují, tedy se uzavírají v sobě samých, nemá to blahodárný vliv na jejich psychický vývoj. (Rotraud, 2000)

Třetí dílčí výzkumný cíl zní: **Identifikovat vnímání rodinného postavení respondentů**. K tomuto dílčímu výzkumnému cíli se pojily otázky číslo 18, 19, 20, 21. Z uvedených otázek nám vyplývá, že respondenti se v rodinách cítí jakou součástí rodiny a to až cca v 95%. Také vnímají nějaké své specifické místo a cítí, že se o ně a jejich názor rodiče či jiní rodinní příslušníci zajímají. Dále bylo zjištěno, že rodiče mají oba stejnou výpovědní váhu a to u většiny respondentů. Tato otázka se také může propojit s otázkou číslo 28, kde se ptáme, kdo je iniciátorem problémů v rodině. I v této otázce, bylo zjištěno, že na řešení problémů se rodiče podílejí ve většině případů (44%) oba. Respondenti tedy v rodině cítí své místo, cítí se přijatí, cítí, že mají zde zázemí a rodiče o ně mají zájem. Je to také velmi

důležité z emocionálního hlediska, kde rodina má nezastupitelnou funkci. (Gillernová a kol., 2011)

Čtvrtý dílčí výzkumný cíl budeme konstatovat ve vztahu k otázkám v dotazníku společně s pátým dílčím výzkumným cílem, jelikož tyto dva cíle jsou velmi propojeny. Čtvrtý výzkumný cíl zní: **popsat angažovanost rodičů v životě dětí pohledem respondentů** a pátý dílčí výzkumný cíl zní: **zhodnotit vnímání opory ze strany svých rodičů v kontextu dezintegrace a atomizace rodiny pohledem respondentů**. K těmto dílčím výzkumným cílům můžeme zařadit otázky 12, 13, 24, 25, 26, 27 a 28. Jak jsme již zjistili ve 13. otázce, rodiče se občas svěřují dětem o tom, čím naplňují svůj čas, jaké mají zájmy nebo aktivity mimo práci. To pomáhá dětem pochopit atmosféru, když je rodič z něčeho smutný a stojí za tím pracovní povinnosti. Napomáhá to taktéž zmírnění atomizaci, kdy rodiče mají naprosto oddělený život od dětí z důvodu zaneprázdnění, vyčerpání a nedostatku času na relaxaci. (Kraus, 2008)

Z našeho výzkumu také můžeme vyčíst, že rodiče mají až v 80% zájem o děti, jejich úspěchy a neúspěchy, zajímají se také o volný čas, jak je děti tráví, čím jej naplňují nebo jaké si vybírají aktivity. Velmi často (76%) jsou respondenti podporováni ze strany rodičů, čím vzrůstá i chuť k aktivitám a zabraňuje se tak patologickým jevům. (Pemová, 2012)

Oporu hledají respondenti v případě těžkostí spíše u matky a to až v 53%, ovšem co se týká řešení problémů, zde respondenti nejčastěji odpovídali, že rodiče mají stejný podíl na řešení problémů. Z toho můžeme usuzovat, že rodiče působí v rodinách jako dva spoluhráči, což podporuje zdravý vývoj jedinců (Matoušek, 1997)

Dále pak můžeme konstatovat, že v rodinách respondentů není zaznamenána tak silná stránka dvoukariérovosti, což je jeden z destabilizačních prvků rodiny. (Hamplová, 2003) Dle výpovědí respondentů, můžeme také zhodnotit vnímanou oporu ze strany rodičů, kdy z informací vyplývá, že se velmi často respondenti svěřují svým rodičům, cítí od nich zájem a podporu v aktivitách, kterým se chtějí věnovat.

Poslední dílčí výzkumný cíl zní: **odhalit množství spolu tráveného času rodičů a dětí pohledem respondentů**. Tomuto dílčímu cíli připadají otázky v dotazníku 29, 30, 31 a 32. Tyto otázky se zaměřují na to, jak často se rodina věnuje společným rituálům, aktivitám, zálibám. Není pravdou, že to, co se opakuje, musí být neměnné nebo časem opotřebované – nudné. Naopak, těmito aktivitami (rituály) by měli mít členové rodiny blízký vztah a posilovat tak společnou složku rodiny. (Adlerová, 2009) Z našich otázek a jejich ziska-

ných odpovědí můžeme zjistit, že respondenti a jejich rodiny se snaží společně stolovat. Každý den je tomu tak ve 26% a o víkendech u 67% respondentů. Společné stolování je velmi důležité pro rodinnou soudržnost, ale je to také prostor, pro změnu. (Müllerová, 2008) Tento rituál může pomoci také zapojit ostatní členy rodiny např. přípravou stolu, a tak se podílet na společném díle. (Šulová, 2004) Respondenti také uvádí (49%), že se jim rodiče věnují každý den cca 2-3 hodiny svého času. Zjistili jsme, že respondenti ve většině případů tráví s rodinou společné dovolené, výlety,..., které nejčastěji praktikují jednou měsíčně (41%), nebo jednou týdně (31%).

Závěrem tedy můžeme říci, že názory žáků základní školy na dezintegraci a atomizaci rodiny jsou spíše kladné. Z uvedených informací vychází, že rodině jsou v převážné většině zdravé a fungující, že rodiče se dětem věnují, tráví společné chvíle, sdílejí navzájem své prožitky, zážitky, radosti i starosti a hledají cestu vzájemné pomoci a spolupráce. Manželé se snaží věnovat svým dětem, společně táhnout za jeden provaz – což můžeme vnímat např. u zjištění, společného řešení problematických situací, kdy se z výpovědí respondentů nejčastěji podílejí na řešení oba rodiče stejně.

6 DOPORUČENÍ PRO PRAXI

Rodina jako sociální instituce by měla plnit určité funkce, které jsou důležité pro vývoj další zdravých a zralých jedinců. Je proto nutné, aby rodinné prostředí poskytovalo dětem už od útlého věku potřebné aspekty. Problematika dezintegrace a atomizace je však tak velká a zasahující do tolika faktorů, že je důležité se jí zabývat a neponechávat ji stranou. Společně trávený čas, komunikace, sdílení se, je velmi potřebné jak pro zpětnou vazbu dítěte rodičům, tak pro zpětnou vazbu rodičů dítěti. Všichni členové se navzájem ovlivňují, a proto nelze říci, že se může nějaký jedinec od této problematiky odpoutat. Jak vyplývá z teoretické části bakalářské práce, je žádoucí, aby si rodina vytvořila nějaké tzv. rodinné rituály, kterým bude věrná a které budou signálem pro společné trávení času rodiny. Jsou to například rituály jako společném stolování, ukládání dětí ke spánku, pusa před spaním, čtení pohádek, u věřících je velmi častá společná modlitba. Dále pak to může být způsob trávení svátků, narozenin či pořádání určitých oslav nebo akcí, kde se na nich podílí všichni členové rodiny. Důležité je taky pracovat na společné komunikaci, mluvit i o tématech, o kterých se nám nemluví snadno, ale jsou důležité k projednání, pro zdravý psychický vývoj jedince. Tato doporučení můžeme najít také v poslední kapitole teoretické části naší práce.

Chtěli bychom také zdůraznit, že rodina a společné trávení času v ní, může také působit jako prevence vůči patologickým jevům. Společná komunikace a zájem o dítě v něm vzbuzují větší důvěru k rodiči, což může vést k absenci lži dítěte rodičům. To záleží také na postavení hodnot v rodině, jejímž uspořádáním pomáhají právě již zmíněné tradice, zvyky či rituály. (Matoušek, 1997)

Dále bychom se mohli zaměřit na samotné studium této problematiky. Domníváme se, že by nebylo špatné, aby dětem již v průběhu studia byly zprostředkovány hodiny, kurzy či různé aktivní části, případové studie, zaměřené na tematiku výchovy, komunikace s dítětem, rodičem nebo členy rodiny. Žáci nebo studenti by mohli o konkrétních případech diskutovat, jednat, či snažit se najít řešení, tak, aby bylo co nejvíce možné podpořit společenství rodiny a harmonický vývoj jedinců. Dále by si mohli poslechnout odborné myšlenky odborníků, kteří se zabývají touto problematikou. Za vhodné považujeme také přednášky pracovníků OSPOD, kteří pracují velmi často s rodinami, které nezvládají určité funkce, a jejich zkušenost je tedy v této oblasti velmi bohatá. Je zřejmé, že v případě využití těchto

přednášek by musela být zachována anonymita všech možných použitých modelů rodin, které by sociální pracovníci použili jako příklad.

Další možností či doporučením je také možnost pro rodiče. Díky tomu, že děti absolvují nějaký kurz, přednášku či případovou studii, bylo by dobré, věnovat se této problematice z obou stran, tedy i ze strany rodičů. Proto orgány jako škola nebo OSPOD, by mohly být iniciátorem aktivit, či zprostředkovat kurzy, které se budou zabývat problematikou výchovy, komunikace, vedení dítěte, důležitost druhého partnera či příčiny a důsledky rozvodů. Tyto kurzy, přednášky by mohli zajišťovat zkušení lektori, pracovníci s bohatou zkušeností a dlouholetou praxí. Škola (nebo jiné orgány), by v tomto případě věnovala do složky prevence patologických jevů v rodině, zamezila možné dezintegraci a atomizaci a připravila dobrou půdu, pro rodinný růst a péči v rodině o sebe navzájem. Tyto kurzy či přednášky však nemusí být nutně pouze pro rodiče dětí, které se na škole vzdělávají, ale můžou být otevřeny i široké veřejnosti.

Možnost sebevzdělávání poskytuje také již léty praxe osvědčený kurz s názvem „Respektovat a být respektován“ (R+R), které jsou v rukou psychologů a dalších odborníků. Tyto kurzy absolvovalo již více než 40 tisíc účastníků zejména z řad rodičů, dětí a učitelů. Kurzy tohoto typu poskytují praktické metody a dovednosti. Nabízí pohled na širší souvislost mocenského a respektujícího přístupu v mezilidských vztazích a ve výchově. Cílem tohoto kurzu je zprostředkovat pohled na vedení lidí a na výchovu. Kurz také ukazuje, čím vším může jedinec při každodenní komunikaci nechtěně ubližovat a působit problémy sobě nebo druhým. Hlavní myšlenkou se tedy smysl toho, že projevovat ve vzájemných vztazích úctu a respekt se vyplácí. (Respektovat a být respektován, 2015)

Je jistě velmi blahodárné nabírat množství informací od jistých odborníků. Však velmi často jsou konkrétní případy od konkrétních „obyčejných“ lidí přijatelnější, osobnější, autonomnější. Proto bychom rádi navrhli možnost pro tzv. „kolokvium rodin“, kdy by měli možnost rodiny mluvit o svých problémech, těžkostech, kterými si prochází. Tuto formu aktivit, by mohl mít pod sebou OSPOD, případně nízkoprahová centra, či rodinné poradny a různá centra pro rodinu. Myslíme si, že by se zde lidé mohli navzájem sdílet, povídat si o tom, jak dané situace řešili nebo jakým způsobem je řeší. Zde by mohlo být plénum jak pro rodiče, tak pro děti, ale i pro rodiče se staršími dětmi. V kolokviu by byl potřebný moderátor, který by řídil průběh diskuze, ale nezasahoval zásadně do průběhu debaty. Dále pak by mohly být z těchto rozhovorů, sepsány určité závěry, které by byli jako podpůrný materiál různých článků, plakátků, které by působili buď jako prevence či jako podpora a pomoc ve

vzniklé situaci ostatních lidí. Tyto plakátky či články by mohli být umístěny na vývěskách, ve veřejných prostor, kde se vyskytuje větší množství lidí, dále taky v poradnách, v OSPOD či ve školách. Domníváme se, že takto praktikovaná osvěta vede k tomu, že žádný problém není neřešitelný a že i v nejtíživější situaci je vždy možnost, jak této situaci předejít.

Jistě by byla škoda zůstat pouze u těchto zjištěných informací a výsledků. Myslíme si, že výzkum by bylo vhodné prohloubit i s možnými proměnnými. V dotazníku jsme si stanovily pro zajímavost některé demografické otázky, se kterými jsme sice úplně neoperovali, však při pročítání výsledků bylo zřejmé, že na odpovědi respondentů mají vliv. Jednalo se například o otázku, zda je respondent vyznavačem nějakého duchovního směru či jaké vzdělání mají rodiče. Mnohdy se u respondentů, kteří zaškrtnuli, že mají rodiče s vysokoškolským vzděláním, objevovali negativní odpovědi. Tuto informaci však nemáme výzkumně ověřenou, proto by bylo velmi zajímaví ji v budoucnu zjistit.

ZÁVĚR

V bakalářské práci jsme se zabývali problematikou rodiny, zejména její dezintegrací a atomizací. Důležitost rodiny a její funkcí zde hraje nepochybně zásadní roli, jelikož rodina je prvním činitelem, který na dítě a jeho osobnost působí a tak sehraává nelehký úkol při podílení se na tvorbě nové generace. Již od útlého věku si jedinec v rodině osvojuje nej-různější dovednosti, modely chování, identifikuje si určité vzory a jiné. Nejen, že učí ma-lého jedince prvním krůčkům, ale poskytuje také určitý regulační prvek, který pomáhá k tomu, aby byly zachovány společensky žádoucí normy.

Rodina prochází různými změnami, které, ať chceme či nechceme, ji ovlivňují ve všech složkách. Co je však neměnné a trvalé, je fakt, že rodina má pro dítě zásadní význam. Je tedy nutné, aby své funkce zastávala svědomitě a poskytovala jedincům zázemí, útočiště, ochranu a jiné důležité aspekty.

Problematika dezintegrace a atomizace rodiny může mít velmi negativní dopady na vývoj jedince a utváření jeho osobnosti. Nejen, že zvýšenou dezintegrací a atomizací trpí v rodi-ně dítě, ale trůufáme si říct, že v jisté míře tento problém zasahuje každého člena rodiny bez rozdílu věku a pohlaví. Je proto dobré, aby rodina měla určitý řád ve svých denních záležitostech, kladla důraz na komunikaci a zavedla si tzv. rituály, které jí pomáhají k na-plňování, spoluprožívání činností a aktivit.

V empirické části jsme použili dotazníkovou metodu ke sběru dat. Otázky týkající se spo-lečného prožívání, vnímání svého místa v rodině a další, jsme vymýšleli sami, dle nastudo-vané literatury. Cílem práce bylo zjistit názory žáků základní školy na dezintegraci a ato-mizaci rodiny. K výzkumu jsme oslovili žáky druhého stupně dvou základních škol, kteří patří do úplné rodiny. Na základě šetření, jehož výsledky jsou v kapitole „Vyhodnocení výzkumu“ pomocí tabulek a grafů, jsme došli k závěru, že velké procento respondentů z našeho výzkumného vzorku se v rodinách cítí spokojeně, rodina jim zajišťuje pocit štěstí, útěchy a bezpečí. Z výzkumu dále vyplývá, že respondenti hodnotí kladně složky jako je komunikace, společné sdílení, otevřenost vůči kamarádům a také své postavení v rodině nebo zájem ze strany rodičů.

Výzkum byl realizován ve dvou základních školách ve Zlínském kraji. Jedna základní ško-la byla z menšího města a druhá z města většího. Kladnost výsledků výzkumu přisuzujeme také lokálnímu prostředí, ve kterém je znám jistý vliv tradičních hodnot.

Z realizovaného výzkumu je patrné, že dezintegrace a atomizace není až tak pocíťována v úplných rodinách pohledem žáků základní školy. Můžeme však doložit, že tento jev je vnímám kladně možná právě díky aktivnímu zájmu rodičů o respondenty, nastavení společných rodinných rituálů a aktivit, čímž se podporují harmonické vztahy v rodině. Díky zjištěným informacím z tohoto výzkumu můžeme vyřknout závěr, že dezintegrace a atomizace současné rodiny pohledem žáků základní školy není vnímána negativně a nezasahuje až tak do zkoumajících úplných rodin. Výzkum by jistě mohl dále vést k námětu zkoumání této problematiky více do hloubky s určitými proměnnými.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. BERG, Insoo Kim. *Posílení rodiny: základy krátké terapie zaměřené na řešení*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0500-5.
2. BIDDULPH, Steve. *Tajemství výchovy šťastných dětí*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2006. ISBN 8073671840.
3. ČÁP, Jan. *Rozvíjené osobnosti a způsob výchov*. Praha: ISV, 1996, 302s. Psychologie. ISBN 80-85866-15-3.
4. DOBSON, James C. *Zdravá rodina*. Brno: Nová naděje, 1994. ISBN 80-901726-0-1.
5. GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2., rozš. české vyd. Přeložil Vladimír JŮVA, přeložil Vendula HLAVATÁ. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-185-0.
6. GILLERNOVÁ, Ilona, Vladimír KEBZA a Milan RYMEŠ. *Psychologické aspekty změn v české společnosti: člověk na přelomu tisíciletí*. Praha: Grada, 2011. Psyché. ISBN 978-80-247-2798-1.
7. GJURIČOVÁ, Šárka, Jan ŠPITZ, Jiří KUBIČKA a Elena PODULKOVÁ. *Vidět věci jinak: rozhovory rodinných terapeutů*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998. Sociologické aktuality. ISBN 80-85850-51-6.
8. GOODY, Jack. *Proměny rodiny v evropské historii: historicko-antropologická esej*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2006. Utváření Evropy. ISBN 80-7106-396-7.
9. HAMPLOVÁ, Dana. *Vstup do manželství a nesezdaného soužití v České republice po roce 1989 v souvislosti se vzděláním*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2003. Sociological papers. ISBN 80-7330-029-x.
10. CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika. ISBN 978-80-247-1369-4.
11. JIRINA PREKOP. [PŘEL:DANIELA VRBOVÁ]. *Jak být dobrým rodičem: krůpěje výchovných moudrostí; co potřebují děti, co potřebují rodiče, pravidla v rodinném systému, děti chtějí objevovat svět, láska a výchova*. Praha: Grada Publ, 2001. ISBN 9788024790633.

12. KOPŘIVA, Pavel. *Respektovat a být respektován*. 3. vyd. Kroměříž: Spirála, 2015. ISBN 978-80-904030-0-0.
13. KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.
14. KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.
15. LOVASOVÁ, Lenka. *Rodinné vztahy*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-66-0.
16. MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada, 2002. Pro rodiče. ISBN 80-247-0332-7.
17. MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíc potřebují*. Vyd. 6. Praha: Portál, 2013. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-262-0398-8.
18. MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2000. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7178-494-X.
19. MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: SPN, 1992. Psychologická literatura. ISBN 80-04-25236-2.
20. MATĚJČEK, Zdeněk. *Po dobrém, nebo po zlém?: O výchovných odměnách a trestech*. 2., upr. vyd. Praha: Portál, 1993. ISBN 80-85282-78-X.
21. MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-24-9.
22. MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Ilustroval Vladimír JIRÁNEK. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006. Studijní texty. ISBN 80-86429-58-X.
23. MOŽNÝ, Ivo. *Česká společnost: nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-624-1.
24. Národní zpráva o rodině. In: MPSV.CZ: *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Praha, 2004 [cit. 2017-04-17]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/899/zprava_b.pdf

25. Nedostatek času na dítě. *Šance dětem* [online]. Sirius, 2016 [cit. 2017-03-31]. Dostupné z: <http://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/rizikove-chovani-dospelého-k-díteti/nedostatek-casu-na-dite.shtml>
26. NOVÁK, Tomáš a Petr ŠMOLKA. *Manželské a rodinné poradenství*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5873-2.
27. PELIKÁN, Jiří. *Výchova pro život*. Praha: ISV, 1997. Pedagogika (ISV). ISBN 80-85866-23-4.
28. PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4317-2.
29. PERNER, Rotraud A. *Tabu v rodinné komunikaci: o čem se v rodinách nemluví, ač by to bylo užitečné*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-363-3.
30. PLAŇAVA, Ivo. *Jak se (ne)rozvádět*. Praha: Grada, 1994. ISBN 80-7169-129-1.
31. PLZÁK, Miroslav. *Manželská tonutí*. Praha: Motto, 2000. ISBN 80-7246-056-0.
32. PREKOP, Jirina. *Malý tyran: co vlastně děti potřebují*. Přeložil Zdena LOMOVÁ. Praha: Portál, 1993. ISBN 80-85282-56-9.
33. PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada, 2012. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3470-5.
34. Propopulační politika - ano či ne: *Ekonomika, právo, politika*. Praha 1: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2002, **21**, (76). ISSN 1213-3299.
35. *Psychologie dnes*. 2008, **14** (9). ISSN 12129607.
36. *Psychologie dnes*. 2009, **12**(6). ISSN 1212-9607.
37. *Psychologie dnes*. 2017, **3** (23), ISSN: 1212-9607.
38. RASER, Jamie. *Jak vychovávat děti, se kterými se dá žít*. Praha: Portál, 2000. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7178-459-1.
39. RASER, Jamie. *Jak vychovávat děti, se kterými se dá žít*. Praha: Portál, 2000. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7178-459-1.
40. RESPEKTOVAT A BÝT RESPEKTOVÁN. O kurzech Respektovat a být respektován. www.respektovat.com [online]. [cit. 2017-13-04]. Dostupné z: <http://www.respektovat.com/prehled-kurzu-na-rok-2013/o-kurzech-rr/>

41. RHEINWALDOVÁ, Eva. *Rodičovství není pro každého*. Praha: Motto, 1993. ISBN 80-901338-4-3.
42. ROGGE, Jan-Uwe. *Děti potřebují hranice*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2000. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7178-418-4.
43. SMAHEL, Rudolf. *Domov prožít - domov vytvářet*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1995.
44. SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 2., přeprac. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-250-8.
45. Styly výchovy. In: Brejlovka.cz [online]. [cit. 2017-04-09]. Dostupné z: <http://www.brejlova.cz/clanek1.html>
46. ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. *Dítě a rozvod rodičů*. 1. Praha 7: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3181-0.
47. ŠPATENKOVÁ, Naděžda. *Jak řeší rodinné krize moderní žena*. Praha: Grada, 2006. Pro moderní ženu. ISBN 80-247-1567-8.
48. ŠULOVÁ, Lenka. *Raný psychický vývoj dítěte*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2004. 247 s. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze, 4. ISBN 8024608774.
49. TEMPLAR, Richard. *100 zlatých pravidel jak být dobrým rodičem*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2694-6.
50. TRÉLAŮN, Béatrice. *Překonávání konfliktů v rodině*. Praha: Portál, 2005. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7178-935-6.
51. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.
52. Výchovné problémy v dysfunkčních rodinách, *Šance dětem* [online]. Sirius, [cit. 2017-04-3]. Dostupné z: <http://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/problemy-v-rodine/vychovne-problemy-v-dysfunkcnich-rodinach.shtml#pretizene>
53. ZAKOŮŘILOVÁ, Eva. *Speciální techniky sociální terapie rodin*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0583-8.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

OSPOD Orgán sociálně-právní ochrany dětí

OSN Organizace spojených národů

UNICEF United Nations International Children´s Emergency Fund (Dětský fond OSN)

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 Pohlaví respondentů	47
Graf 2 Komunikace v rodině	53
Graf 3 Svěřování problémů v domácím prostředí	54
Graf 4 Sdílení o průběhu dne	55
Graf 5 Svěřování v domácím prostředí	55
Graf 6 Rodiče a jejich svěřování dětem	56
Graf 7 Rodina a rodinné příležitosti	57
Graf 8 Otevřenost rodiny vůči kamarádům respondentů	58
Graf 9 Častost návštěv přátel respondenta	59
Graf 10 Respondent jako součást rodiny	59
Graf 11 Respondent a jeho role v rodině	60
Graf 12 Zájem rodičů o názory respondentů	61
Graf 13 Dominantní osoba v rodině	61
Graf 14 Rodina a pocit štěstí, útěchy, bezpečí	62
Graf 15 Rodina a hodnoty, o které se opírá	63
Graf 16 Zájem rodičů o respondentův stav ve škole	64
Graf 17 Zájem rodičů o trávení volného času	64
Graf 18 Podpora rodičů ve volnočasových aktivitách	65
Graf 19 Opora v případě těžkostí	66
Graf 20 Iniciátor problémů	66
Graf 21 Stolování v rodině	67
Graf 22 Společné rodinné aktivity	68
Graf 23 Praktikování společných rodinných aktivit	68
Graf 24 Čas, který rodiče věnují dětem	69

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Typická atmosféra v rodině	52
Tabulka 2 Vztahy v rodině.....	53
Tabulka 3 Rodinné akce	58

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1 DOTAZNÍK.....	86
-------------------------	----

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Dobrý den,

Jmenuji se Michaela Šerá a jsem studentkou 3. ročníku oboru Sociální pedagogika na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. Dovoluji si Tě oslovit a zároveň požádat o vyplnění dotazníku, který poslouží jako podklad pro bakalářskou práci, jež nese název Dezintegrace a atomizace současné rodiny pohledem žáků ZŠ. Dotazník je anonymní a jeho výsledky budou použity pouze pro účely bakalářské práce, proto si Tě rovněž dovoluji požádat, o co nejpřesnější a pravdivé vyplnění.

Děkuji Ti za spolupráci!

Odpovědi zaznamenávej kroužkem. V otázkách, kde odpověď znázorňuje škála, označ kroužkem příslušný stupeň odpovídající Tvoji odpovědi. U každé otázky vybírej pouze z jedné odpovědi, má-li otázka možnost zaznačit více odpovědí, je to u příslušné otázky uvedeno.

Vymezení pojmů:

Dezintegrace - stav rodiny, při kterém dochází k ubývání chvil, kdy se celá rodina schází pohromadě za účelem sdělit si navzájem své zážitky, radosti i starosti a hledá cesty vzájemné pomoci a spolupráce.

Atomizace - Manželé si vedle společného rodinného života vytvářejí ještě další; (zpravidla vázaný na vlastní záliby, resp. na intimní život) a dětem, které jsou tak odkázány samy na sebe nezbyvá nic jiného než také žít svůj vlastní život. (Kraus, 2008)

1. Jakého jsi pohlaví?

- a) MUŽ b) ŽENA

2. Uved' věk

3. Žiješ v úplné rodině (zastoupené otcem i matkou)?

- a) Ano
b) Ne

4. Jsi vyznavačem nějakého duchovního směru (náboženství – křesťanství, judaismus, islám apod.)?

- a) Ano
- b) Ne

5. Nejvyšší dokončené vzdělání rodičů? (Matka)

- a) Základní
- b) Střední s výučním listem
- c) Střední s maturitou
- d) Vyšší odborné
- e) Vysokoškolské

6. Nejvyšší dokončené vzdělání rodičů? (Otec)

- a) Základní
- b) Střední s výučním listem
- c) Střední s maturitou
- d) Vyšší odborné
- e) Vysokoškolské

7. Jak bys zhodnotil/a typickou atmosféru v rodině? (na škále 1 až 5 uveď Tvoji odpověď, přičemž 1 je nejbliže k výpovědi uvedené vlevo a 5 je nejbliže k výpovědi vpravo)

Příjemná 1 2 3 4 5 Stresující

Radostná 1 2 3 4 5 Napjatá

Atmosféra
vzájemného
porozumění 1 2 3 4 5 Nikdo mi
nerozumí

Vše prožíváme
společně 1 2 3 4 5 Každý si řeší
jen své věci

Činorodost 1 2 3 4 5 Nuda

8. Vztahy v rodině jsou:

Harmonické 1 2 3 4 5 Stresující

Funkční 1 2 3 4 5 Disfunkční

Respektující 1 2 3 4 5 Nerespektující

9. Komunikace v rodině je pro mne:

- a) Velmi dobrá
- b) Uspokojující
- c) Dostatečná
- d) Neuspokojivá

10. Svěřuješ se se svými problémy doma?

- a) Pokaždé když mám problém
- b) Občas když mám problém
- c) Velmi zřídka řeším své problémy doma
- d) Nikdy neřeším své problémy doma

11. Mluvíš doma s rodiči (nebo sourozenci) o průběhu dne ve škole, denních záležitostech (Prožitky, zážitky,..)

- a) Určitě ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Nikdy

12. Pokud se svěřuješ, tak komu nejčastěji?

- a) Matce
- b) Otci
- c) Oběma rodičům
- d) Sourozencům
- e) Nesvěřuji se nikomu
- f) Jiné osobě (doplň)_____

13. Svěřují se Ti rodiče s osobním životem (práce, aktivity, záliby, apod.)?

- a) **Často mluvím** s rodiči o tom, co dělají, prožívají a jaké mají aktivity mimo práci
- b) **Občas** s rodiči mluvím o tom, co dělají, prožívají a jaké mají aktivity mimo práci
- c) **Zřídka** kdy s rodiči mluvím o tom, co dělají, prožívají a jaké mají aktivity mimo práci
- d) **Nikdy** s rodiči nemluvím o tom, co dělají, prožívají a jaké mají aktivity mimo práci

14. Jako rodina (základní – otec, matka a děti) se účastníme rodinných příležitostí-svátků? (návštěvy, narozeniny, svátky, Vánoce, Velikonoce, dovolené,...prožíváme společně)

- a) Vždycky
- b) Často
- c) Ojediněle
- d) Nikdy

15. Tyto akce jsou pro mne:

<u>Příjemné</u>	<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>5</u>	<u>Nepříjemné</u>
<u>Těším se na ně</u>	<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>5</u>	<u>At' už je to za námi</u>
<u>Vyhledávám je</u>	<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>5</u>	<u>Nevyhledávám je</u>
<u>Zúčastňuji se jich</u>	<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>5</u>	<u>Nezúčastňuji se jich</u>

16. Je Tvoje rodina otevřená Tvým kamarádům – můžeš se svými kamarády trávit společný volný čas doma?

- a) Ano, není to žádný problém
- b) Ano, za určitých podmínek
- c) Ano, ale rodiče tomu nejsou nakloněni
- d) Ne, rodiče jsou zásadně proti

17. Jak často je u Tebe kamarád/ka na návštěvě?

- a) Každý den
- b) Několikrát týdně
- c) Jednou za týden
- d) Jednou za měsíc
- e) Jednou ročně
- f) Nikdy

18. Cítíš se doma jako součást rodiny?

- a) Ano, jsem důležitým členem rodiny
- b) Ano, ale nejsem ten nejdůležitější
- c) Ne, vše se děje mimo mě
- d) Ne, jsem spíše přítěží

19. Vnímáš, že máš nějaké specifické místo či roli v rodině?

- a) Ano
- b) Někdy
- c) Ne

20. Zajímají se o Tvůj názor rodiče či ostatní rodinní příslušníci?

- a) **Ano, vždy** můžu říct svůj názor k tomu, co je projednáváno
- b) **Ano, ale** říci svůj názor mohu až tehdy, kdy jsem tázán
- c) Velmi **zřídka** se rodiče či rodinní příslušníci zajímají o můj názor
- d) **Ne**, rodiče a rodinní příslušníci si řeší všechno sami a nepotřebují znát můj názor

21. Kdo je v rodině dominantní?

- a) Matka
- b) Otec
- c) Oba rodiče stejně

22. Dodává Ti rodina pocit štěstí, útěchy, bezpečí?

- a) Ano
- b) Ne

23. O jaké hodnoty se opírá Tvoje rodina? (můžeš vybrat více odpovědí)

- a) víra
- b) komunikace
- c) důvěra
- d) láska - sounáležitost
- e) respekt
- f) materiální zajištění (např. dům, oděv, jídlo,...)
- g) porozumění
- h) podpora a pomoc
- i) peníze
- j) úspěch
- k) kariéra

24. Zajímají se rodiče o Tvůj stav ve škole? (Myslím tím nyní, v období druhého stupně)

- a) **Ano**, rodiče zajímá, jak se mi daří ve škole, zda mám nějaké **úspěchy či neúspěchy**
- b) **Ano**, rodiče se zajímají, ale **spíše o neúspěchy a problémy**
- c) **Někdy** se rodiče zeptají, jak se mi daří, ale více se nezajímají
- d) Rodiče **se nezajímají** o můj prospěch, úspěchy ani neúspěchy

25. Zajímají se rodiče o Tvůj volný čas – trávení volného času, jeho náplň, aktivity?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Někdy

26. Podporují Tě rodiče ve Tvých koníčcích, zálibách, aktivitách? (nemyslí se finančně, ale např. dováží-li Tě do kroužků, vyzvedává Tě, zajímá se, jak jsi úspěšný/á,.....)

- a) Rodiče ví o mých zálibách a podporují mě
- b) Rodiče ví o mých zálibách a někdy mě podporují
- c) Rodiče ví o mých zálibách, ale nijak mě nepodporují
- d) Rodiče neví o mých zálibách a koníčcích

27. U koho spíše hledáš oporu v případě těžkosti?

- a) Matka
- b) Otec
- c) U obou rodičů
- d) U někoho jiného (doplň) _____

28. Kdo je spíše iniciátorem řešení problémů v rodině?

- a) Otec
- b) Matka
- c) Oba rodiče stejně
- d) Někdo jiný (doplň) _____

29. Jak často spolu (celá rodina) stolujete?

- a) Každý den
- b) Jen o víkendech
- c) Jednou za měsíc
- d) Nikdy

30. Máte nějaké společné rodinné aktivity, záliby, které vás spojují a které spolu děláte? (můžeš zaznačit i více odpovědí)

- a) výlet
 - b) dovolená
 - c) koníčky (hudba, sport, cestování, kino)
 - d) nemáme žádné společné aktivity
 - e) jiné
-

31. Jak často společně tyto aktivity praktikujete?

- a) Každý den
- b) Několikrát za týden
- c) Jednou za týden
- d) Jednou za měsíc
- e) Jednou za rok

32. Přibližně kolik času se Ti denně rodiče věnují?

- a) 4-5 hodin
- b) 2-3 hodin
- c) Max 1 hodinu
- d) Více
- e) Méně

Máš nějakou poznámku k dotazníku či chtěl bys něco doplnit k tematice dezintegrace a atomizace rodiny?

Děkuji za Tvůj čas strávený u dotazníku!